

ANALIZA PRILAGOĐENOSTI TURISTIČKE PONUDE NA PODRUČJU GRADA SPLITA OSOBAMA S INVALIDITETOM

Štrbić, Izabela

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:915135>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-24**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

**ANALIZA PRILAGOĐENOSTI TURISTIČKE
PONUDE NA PODRUČJU GRADA SPLITA
OSOBAMA S INVALIDITETOM**

Mentor:

doc. dr. sc. Ante Mandić

Student:

Izabela Štrbić

Split, 2022.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
2. METODOLOGIJA.....	2
3. PRISTUPAČNOST PROMETNE INFRASTRUKTURE.....	4
3.1. Zračni prijevoz.....	4
3.2. Cestovni prijevoz.....	6
3.3. Pristupačnost parkirališnih mjesta.....	7
3.4. Pomorski prijevoz.....	8
3.5. Željeznički prijevoz.....	9
4. PRISTUPAČNOST KULTURNE BAŠTINE.....	9
5. PRISTUPAČNOST PLAŽA.....	12
6. PRISTUPAČNOST PARK ŠUME MARJAN.....	14
7. PRISTUPAČNOST KULTURNIH USTANOVA.....	15
8. PRISTUPAČNOST OSTALIH ZELENIH I JAVNIH POVRŠINA.....	18
9. PRISTUPAČNOST JAVNE INFRASTRUKTURE.....	20
10. PRISTUPAČNOST UGOSTITELJSKIH OBJEKATA.....	21
11. PRISTUPAČNOST SMJEŠTAJNIH KAPACITETA.....	23
12. EU PROJEKTI ZA PRILAGOĐAVANJE TURISTIČKE PONUDE OSOBAMA S INVALIDITETOM.....	27
13. UDRUGA LIBERATO.....	29
14. PRIJEDLOZI I PREPORUKE U CILJU POBOLJŠANJA PRILAGOĐAVANJA TURISTIČKE PONUDE OSOBAMA S INVALIDITETOM.....	30
15. ZAKLJUČAK.....	32
LITERATURA.....	35
PRILOZI.....	40
POPIS SLIKA.....	40
POPIS TABLICA.....	41
PRIMJER ANKETNOG UPITNIKA.....	41

SAŽETAK.....44

SUMMARY.....44

1. UVOD

Iako se broj osoba s invaliditetom povećava iz dana u dan, te se trenutno u svijetu procjenjuje da više od milijardu ljudi ima invaliditet, što čini 15% svjetske populacije (UNWTO, 2021.) stopa sudjelovanja osoba s invaliditetom u turističkim aktivnostima je relativno niska, te se i Hrvatska suočava sa problemom promoviranja pristupačnog turizma i prilagođavanja turističke ponude ovoj rastućoj skupini turista.

Svjetska turistička organizacija (UNWTO) definira pristupačan turizam kao trajni pothvat osiguravanja turističkih destinacija, proizvoda i usluga dostupnih svim osobama, bez obzira na njihova fizička ograničenja, invaliditet ili starost (UNWTO, 2016.) Članak 2. Zakona o hrvatskom registru osoba s invaliditetom (NN 64/2001.) osoba s invaliditetom je osoba koja ima dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprječavati njezino puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima.

Zbog stalnih sociodemografskih promjena u svijetu danas, broj osoba s invaliditetom je u porastu. Uzimaju se u obzir različiti čimbenici kako bi se objasnilo ovo povećanje, ali najvažniji predstavljaju veću vjerojatnost preživljavanja nakon bolesti ili nesreća radi medicinskog i znanstvenog razvoja te povećanje očekivanog životnog vijeka i starenje stanovništva, s obzirom da nakon određene životne dobi postoji značajna veza između starenja i invaliditeta (UNWTO, 2016).

U Hrvatskoj stanje na dan 09.09.2021., živi 586.153 osoba s invaliditetom, a najveći broj osoba s invaliditetom ima prebivalište u Gradu Zagrebu i Splitsko-dalmatinskoj županiji. U te dvije županije živi oko 30% od ukupnog broja osoba s invaliditetom. U Splitsko-dalmatinskoj županiji, stanje na dan 09.09.2021., živi 67.526 osoba s invaliditetom od čega su 38.732 muškog spola (57%) i 28.794 ženskog spola (43%) te na taj način osobe s invaliditetom čine 15,1% ukupnog stanovništva Splitsko-dalmatinske županije (Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2021).

Ovim radom istražiti će se prilagođenost turističke ponude na području grada Splita osobama s invaliditetom. U radu će se raspravljati o najvećim preprekama s kojima se osobe s invaliditetom suočavaju na području turističkih aktivnosti.

Prvu i ogromnu prepreku s kojom se osobe s invaliditetom suočavaju prilikom dolaska u destinaciju je prijevoz. Analizom Izvješća o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom iz prethodne dvije godine dobiti će se potpuni uvid u pristupačnost svih vrsta prometa te će se utvrditi prednosti i nedostaci istih. Proučiti će se cestovni, zračni, pomorski i željeznički promet te utvrditi najpristupačniji.

Također će se istražiti pristupačnost najvažnijih kulturnih zgrada i ustanova te njihova arhitektonska prilagođenost. U planu je posjet Hrvatskom narodnom kazalištu te svim muzejima i galerijama u gradu Splitu. Pristupačnost će se utvrditi na način da će se istražiti mogu li se osobe u invalidskim kolicima slobodno kretati unutar ustanove i postoje li sanitarni čvorovi za osobe s invaliditetom unutar samih ustanova. Također će se ispitati mogućnost dodirivanja eksponata za slijepe i slabovidne osobe.

Pristupačnost plaža također je navedena u Izvješću o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, ali utvrditi će se terenskim istraživanjem, odnosno promatranjem kao i pristupačnost park-šume Marjan te ostalih javnih i zelenih površina.

Povijesna jezgra grada Splita zajedno s Dioklecijanovom palačom predstavlja jedan od važnijih razloga posjeta turista grada Splita. Palača je pod zaštitom UNESCO-a, a 2019. godine putem projekta USEFALL prilagođen je dio kulturne baštine osobama s invaliditetom (Grad Split, 2019). Terenskim bilješkama i fotografijama utvrditi će se rezultati provedenog projekta.

Kratkim anketiranjem ugostiteljskih objekata provesti će se analiza njihove pristupačnosti, ispitati će se pristupačnost vanjskog i unutarnjeg prostora za sjedenje, pristupačnost sanitarnog čvora za osobe s invaliditetom te postojanje jelovnika za slijepe i slabovidne.

Primjenom anketnog upitnika definirati će se pristupačnost smještajnih kapaciteta, tj. hotela s obzirom je do podataka o privatnom smještaju teže pristupiti. Anketni upitnik sadržava pitanja o arhitektonskoj prilagođenosti prostora hotela za osobe s invaliditetom (ulaza, recepcije, soba, kupaonica), dostupnošću osoblja za osobe s invaliditetom i posebnih usluga namijenjenih osobama s invaliditetom, u ovom slučaju osoba s oštećenjem sluha i vida.

U radu će se navesti najvažniji EU projekti koji su pomogli boljoj prilagođenosti turističke ponude u gradu Splitu, kao i projekti udruge Liberato koja je izradila interaktivnu mapu za osobe s invaliditetom.

Cilj ovog završnog rada jest utvrditi trenutačno stanje i prilagođenost turističke ponude za osobe s invaliditetom, te ustanoviti i prikazati prednosti i nedostatke pojedinih kategorija turističke ponude. Na kraju rada navesti će se određene preporuke te dobri primjeri iz prakse koje bi grad Split mogao implementirati u svoju turističku ponudu kako bi turistička ponuda bila prilagođenija osobama s invaliditetom.

2. METODOLOGIJA

Glavna istraživačka metoda korištena u ovom radu predstavlja terensko istraživanje. Terensko istraživanje je kvalitativna metoda prikupljanja podataka usmjerena na razumijevanje, promatranje i interakciju s ljudima u njihovom prirodnom okruženju. Stoga, kada društveni znanstvenici govore o tome da su na "terenu", oni govore o tome da su vani u stvarnom svijetu i uključeni u svakodnevni život ljudi koje proučavaju. Ponekad istraživači koriste izraze etnografija ili promatranje sudionika da upućuju na ovu metodu prikupljanja podataka; prvi se najčešće koristi u antropologiji, dok se drugi najčešće koristi u sociologiji. Terensko istraživanje možete zamisliti kao krovni pojam koji uključuje bezbroj aktivnosti u kojima se terenski istraživači upuštaju kada prikupljaju podatke: sudjeluju, promatraju, obično intervjuiraju neke od ljudi koje promatraju i obično analiziraju dokumente ili artefakte stvorene od strane ljudi koje promatraju (University of Maine, Amy Blackstone, 2012).

S obzirom da grad Split raspolaže sa vrlo malo javno dostupnih podataka na ovu temu, koristimo se primarnim metodama istraživanja, odnosno podatke prikupljamo iz prve ruke. Neke od primarnih istraživačkih metoda koje se koriste u istraživanjima uključuju zapažanja/promatranje, fokus grupe, anketiranje i intervjuiranje.

Izravno promatranje/zapažanje je vrsta terenskog rada koja je prikladna za istraživanje normi, ponašanja i interakcija u prirodnom okruženju. U promatračkim projektima istraživač može preuzeti uloge u cijelom spektru sudjelovanja, od pasivnog promatrača do aktivnog sudionika. Kod zapažanja koriste se terenske bilješke, video snimke, slike te audio zapisi (CENTER FOR JUSTICE RESEARCH AND EVALUATION, 2020). U ovom radu najviše će se oslanjati na bilješke dobivene u Turističkom informativnom centru na Peristilu i fotografije kulturne baštine kako bi se dala jasna slika prilagođenosti turističke ponude.

Ankete se koriste za prikupljanje podataka od unaprijed definiranih subjekata. Može se koristiti za proučavanje trendova, mišljenja i ponašanja grupe ljudi. Metoda anketiranja je postupak istraživanja i prikupljanja podataka, informacija, stavova i mišljenja o predmetu istraživanja na temelju anketnog upitnika (Prof. Dr. Čekić, Š., 1999). U okviru istraživanja provesti će se anketa među različitim pružateljima turističkih proizvoda i usluga, smještajnih objekata, poput hotela, ugostiteljskih objekata, pa do kulturnih ustanova poput muzeja i galerija te kazališta. Anketiranjem se planira utvrditi pristupačnost smještajnih kapaciteta u gradu Splitu, tj. hotela s posebnim fokusom na centar i užu okolicu centra.

Jedna od tehnika koja će se koristiti je i intervju. Intervju predstavlja razgovor, to je novinska vrsta u kojoj se sadržaj izražava u obliku pitanja i odgovora. S ciljem objavljivanja u tiskovnim medijima, na radiju i televiziji, razgovor s nekom istaknutom osobom o njoj samoj ili o nekoj zanimljivoj temi, u pravo vrijeme i sa spretnim pitanjima, jedan je od najčešćih oblika novinarskog izražavanja (Hrvatska enciklopedija, 2021).

U polustrukturiranim i dubinskim intervjuima istraživač ima popis tema i možda neka ključna pitanja koja treba pokriti, iako se njihova upotreba može razlikovati od intervjua do intervjua. Osim što sadrži popis tema i pitanja koja će se pokriti, raspored intervjua za ovu vrstu intervjua vjerojatno će sadržavati i neke komentare za otvaranje rasprave, mogući popis poticaja za promicanje i daljnju raspravu određene teme. Glavna prednost dubinskih intervjua je u tome što daju znatno detaljnije informacije od drugih tehnika prikupljanja podataka, poput anketa. Oni također mogu pružiti mnogo opušteniju atmosferu u kojoj se prikupljaju informacije. Neki od nedostataka uključuju sklonost pristranosti jer bi pojedinci projekta mogli htjeti dokazati da program radi i vremensku intenzivnost provedbe intervjua. Osoba koja provodi intervju mora voditi računa o tome da izbjegava da/ne i sugestivna pitanja, koriste prikladan govor tijela i drže svoje osobno mišljenje pod kontrolom (Carolyn Boyce, MA, Evaluation Associate Palena Neale, PhD, Senior Evaluation Associate, 2016).

U planu je provođenje polustrukturiranog, produbljenog, face to face intervjua. Intervjuirana osoba je Stipo Margić, predsjednik udruge Liberato. Udrugu Liberato osnovali su studenti Odjela za stručne studije Sveučilišta u Splitu s ciljem da se osobama s invaliditetom omogući lakši i kvalitetniji život. Vizija projekta Liberato, kako predsjednik udruge Stipo kaže, jest svijet u kojem osobe s invaliditetom imaju interaktivnu platformu s informacijama koje im pomažu u prelaženju prepreka, a ideja je da svaki prostor bude dostupan svima u svakom gradu u budućnosti. Stipo Margić dobitnik je izravne rektorove nagrade Sveučilišta u Splitu za uspješno izvršavanje studentskih obveza i ostvarivanje iznimnog uspjeha u javnom djelovanju i društveno-korisnim aktivnostima na Sveučilištu u Splitu i široj društvenoj zajednici za osmišljavanje aplikacije 'Liberato' (In portal News portal za osobe s invaliditetom, 2020). Intervju će se snimati u slučaju da se moramo vratiti i potvrditi određene podatke.

Pomoću intervjua i obrazloženja projekta doći ćemo do sekundarnih podataka koji su prikupljeni od strane udruge kako bi se interaktivna mapa mogla realizirati. Sekundarne podatke provjeriti ćemo zadnjom tehnikom, odnosno zapažanjem/promatranjem kako bi utvrdili jesu li podaci točni i ima li određenih promjena od početka projekta. Promatranjem, odnosno zapažanjem uvrđiti će se i pristupačnost prometne infrastrukture, javnih i zelenih površina, plaža i park Šume-Marjan te javne infrastrukture.

3. PRISTUPAČNOST PROMETNE INFRASTRUKTURE

Kada putnici s invaliditetom putuju, imaju ista očekivanja kao i ostali putnici. Očekuju da će moći napustiti kuću, doći do stanice ili stajališta s koje hvataju određeno prijevozno sredstvo, ukrcati se bez poteškoća, putovati u razumnoj sigurnosti i udobnosti, izaći iz vozila i doći do njihovog odredišta bez ikakvih poteškoća. Putnici s invaliditetom posebno moraju biti uvjereni da će svaka faza njihovog putovanja djelovati učinkovito i dosljedno, jer ako i jedna komponenta putovanja predstavlja prepreku, putovanje se ne može poduzeti.

Unatoč znatno smanjenoj mobilnosti svih građana, posebice onih s invaliditetom, u proteklom razdoblju osobe s invaliditetom nastavile su se žaliti na sustavne nedostatke i prepreke na području mobilnosti. Kada je riječ o cestovnom prijevozu, najčešće se pritužbe odnose na zlouporabu prava pristupačnosti, nepropisno parkiranje, zakonski sustav i njegovu provedbu, a sve to predstavlja značajne izazove za mnoge osobe s invaliditetom i obitelji djece sa poteškoćama u razvoju. Pravni okvir za pomorski promet doživio je znatne izmjene u korist osoba s invaliditetom, ali pritužbe pokazuju da se ta prava ne mogu koristiti zbog problema s prilagodbom plovila. Iako je došlo do manjih poboljšanja u željezničkom prometu, još uvijek nema dovoljno dostupnih kolodvora i stajališta, njihova oprema je zastarjela ili nije modificirana, a nema ni dovoljno dostupnih željezničkih prijevoznih sredstava. Osobe s invaliditetom su u nepovoljnijem položaju u odnosu na one koji nemaju invaliditet zbog nepristupačnosti infrastrukture i željezničkih prijevoznih sredstava, a kao rezultat toga, izbjegavaju korištenje željezničkog prijevoza i često se zbog osjećaja nesigurnosti okreću skupljim načinima prijevoza. Najveće promjene mogu se vidjeti u zračnom prometu, što pokazuje izostanak pritužbi osoba s invaliditetom na ovaj način prijevoza čak i u 2020. godini(Pravobranitelj za osobe s invaliditetom, 2020).

3.1. Zračni prijevoz

Pristupačnost zračnog prometa ostala je uglavnom nepromijenjena u 2021.godini, a zračni prijevoz ujedno je i bio najpristupačniji način prijevoza za osobe s invaliditetom. Na području cijele države postoji osam zračnih luka, a sve su većinom namijenjene kretanju i boravku osoba s invaliditetom. Također sve zračne luke imaju odgovarajući broj pristupačnih toaleta te parkirnih mjesta za vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom. Na pitanje o nedavnim promjenama u arhitektonskoj pristupačnosti zračnih luka, većina luka odgovorila je da nisu potrebne jer su zračne luke već u potpunosti pristupačne osobama s invaliditetom. Međutim, neke su luke već implementirale ili namjeravaju implementirati određene promjene(Pravobranitelj za osobe s invaliditetom, 2021).

Svi sadržaji namijenjeni za prihvat i otpremu putnika trenutno su u potpunosti dostupni putnicima s invaliditetom, stoji u odgovoru iz Zračne luke Split. Renovirani dio putničkog terminala, koji je otvoren u srpnju 2019. godine, uključuje novo parkiralište i autobusni kolodvor koji zadovoljavaju sve standarde pristupačnosti. Parking je dostupan odmah preko puta ulaza u terminal, a 43 parkirna mjesta (5% od ukupno 860 parkirnih mjesta) na novom parkiralištu namijenjena su osobama s invaliditetom(Pravobranitelj za osobe s invaliditetom). Sva parkirna mjesta za putnike s invaliditetom, kao i prikaz pristupačnih zahoda mogu se i pronaći na interaktivnoj karti zračne luke koja se nalazi na web stranici <https://splitairport.net/>.

Slika broj 1: Interaktivna karta zračne luke Split

Izvor: Zračna luka Split, 2022.

Prema Izvješću o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom(2021), zgrada autobusnog kolodvora ima taktilne crte vođenja, prilagođen sanitarni čvor za osobe s invaliditetom te dizalo kojim je osiguran pristup do pješačkog nathodnika koji preko lokalne prometnice vodi do zgrade putničkog terminala. U zgradi putničkog terminala raspoređeno je devet sanitarnih čvorova za putnike s invaliditetom te dva šaltera za prijavu putnika u potpunosti prilagođena osobama s invaliditetom, a osim toga postavljene su i taktilne crte vođenja.

Na web stranici zračne luke Split(<https://splitairport.net/>) navedeno je kako se po potrebi putnicima s invaliditetom može dodijeliti specijalizirano osoblje koje će im pomoći pri ulasku u i iz zrakoplova kroz zračnu luku, pružiti pomoć pri prijavi i samom ukrcaju u zrakoplov, odlasku do toaleta, kupnji hrane i pića i ostalih specijaliziranih zahtjeva, no preporuča se da svaki putnik kojemu je potreban ovaj vid pomoći kontaktira zračnu tvrtku ili putničku agenciju prije samog dolaska u zračnu luku. Na putničkom terminalu postoji i označena lokacija na koju putnici mogu ići dogovoriti ove posebne usluge(Zračna luka Split, 2022).

Također, prema izvješću o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom(2021), većina ispitanih zračnih luka potvrdile su postojanje specijaliziranih vozila za ukrcaj osoba u invalidskim kolicima u zrakoplov tzv. ambulifteve i to: ZL Osijek (1), ZL Dubrovnik (3), ZL Zadar (1), ZL Pula (2), MZL Zagreb (najmanje 121), **ZL Split (2)**. Dodatno, sve su se zračne luke odlučile često provoditi ili ponavljati obuke osoblja za pružanje usluga osobama s različitim oblicima invaliditeta. Prema svim ispitanim zračnim lukama, nije bilo pritužbi na dostupnost sadržaja zračne luke i/ili načina pružanja asistencije osobama s invaliditetom(Pravobranitelj za osobe s invaliditetom, 2021).

Organizacija pristupačne shuttle usluge, odnosno osiguravanje pristupačnosti gradskog/međugradskog javnog prijevoza do/iz zračne luke, najslabiji je aspekt organizacije zračnog prijevoza za putnike s invaliditetom. Pleso prijevoz d.o.o., koji pruža uslugu prijevoza ima ugovor sa zračnom lukom Split. Svaki autobus ima određeni broj sjedala za osobe s invaliditetom, međutim, autobusi nisu niskopodni, pa se putnici moraju ukrcati uz pomoć osoblja. Istraživanja tvrde da su vozila u gradskom i međugradskom javnom prijevozu prilagođena osobama s invaliditetom, no Promet Split d.o.o. daje informaciju kako na relaciji Split-Zračna luka-Trogir prometuje više autobusa, od kojih je samo nekoliko prilagođeno osobama koje se kreću u invalidskim kolicima, odnosno nisu svi autobusi u prometu niskopodni(Pravobranitelj za osobe s invaliditetom, 2021).

3.2. Cestovni prijevoz

Pandemija COVID-19 utjecala je na cestovni promet i 2021. godine, što je imalo negativan učinak na svakodnevni život osoba s invaliditetom i njihovu sposobnost korištenja prijevoza. Zbog donošenja epidemioloških mjera u mnogim sredinama, linije javnog prijevoza koje su prethodno ukinute tijekom 2020. godine često nisu vraćene u svom punom opsegu i dinamici. Manji gradovi, zaleđa, ruralna područja, a posebno otoci su mjesta gdje je nepristupačnost i nedostupnost javnog prijevoza još više izražena. Problem neodgovarajućeg javnog prijevoza uzrokuje dodatnu izoliranost i ovisnost o vlastitom prijevozu, prijevozu članova obitelji i prijatelja ili korištenje posebno opremljenih vozila od strane udruga. Nadalje, normativni okvir koji regulira uvjete i postupke za osobe s invaliditetom za ostvarivanje određenih prava i pogodnosti u cestovnom prometu i dalje je manjkav. To se u najvećoj mjeri odnosi na ostvarivanje prava na znak pristupačnosti i prava na oslobođanje plaćanja cestarine za korištenje autocesta i naplatnih objekata (Smart kartica). Nedostatak parkirnih mjesta, neprikladno parkiranje i nedostatak autoškola s vozilima prilagođenim za obuka osoba s invaliditetom i dalje predstavljaju glavne probleme. Do 2020. godine bile su jedna u Puli, dvije u Zagrebu, a tek 2020. godine otvorena je i jedna u Splitsko-dalmatinskoj županiji (Pravobranitelj za osobe s invaliditetom, 2020).

Prema Odluci o prijevozu putnika u javnom cestovnom prometu (2010), kojim upravlja Promet Split d.o.o., javni prijevoz u gradu se obavlja autobusima na određenim relacijama prema unaprijed utvrđenom voznom redu, unaprijed utvrđenoj tarifi i drugim uvjetima prijevoza. Osim gradskih linija, na raspolaganju je više od 30 linija prigradskog i šireg gradskog prometa.

Vožnja autobusom za osobe s invaliditetom od iznimnog je značaja jer doprinosi samostalnosti i kvaliteti njihovog života kroz socijalizaciju i ravnopravno sudjelovanje u društvenim aktivnostima. Korištenje usluge gradskog javnog prijevoza za osobe s invaliditetom pristupačno je s obzirom da gradski busevi imaju rampu za ulazak/izlazak osobe s invaliditetom. Osim toga, putnici u vozilo mogu unijeti invalidska kolica i drugu prtljagu čija dimenzija i svojstva ne ugrožavaju sigurnost putnika i prometnog osoblja (Prijedlog odluke o prijevozu putnika u javnom cestovnom prometu, Članak 29.). Prema članku 22. istog prijedloga, prijevoznik je dužan u vozilu označiti mjesto za trudnice i osobe s invaliditetom, a prilikom ulaska u vozilo i zauzimanja mjesta za sjedenje prednost imaju osobe s invaliditetom, trudnice, osobe s malom djecom, te starije i nemoćne osobe. Kada vozač primijeti osobu s invaliditetom da čeka na autobusnoj postaji, ukoliko je u mogućnosti, vozač će stati što bliže nogostupu kako bi osoba s invaliditetom lakše ušla/izašla iz autobusa. Vozač spušta rampu za ulazak/izlazak te upozorava putnike ako osobama s invaliditetom nije dana prednost. Najveći problem u ovom slučaju predstavljaju gužve i nedostatak interesa za ovu skupinu ljudi od strane ostalih građana koji nemaju u cilju dati prednost ili pomoći osobi s invaliditetom pri ulasku/izlasku iz autobusa. a nisu svi autobusi i niskopodni (Margić, intervju, 2022).

Na području grada Splita osobe s invaliditetom, odnosno osobe koje se kreću pomoću invalidskih kolica i osobe s teškim motoričkim smetnjama (80% i veće tjelesno oštećenje na donjim ekstremitetima) imaju pravo na besplatnu uslugu gradskog javnog prijevoza, te po potrebi pratnja istih osoba (Grad Split, 2019).

Kada govorimo o slijepim i slabovidnim osobama, najveći problem na području grada Splita predstavlja nedostatak zvučne signalizacije unutar prijevoznih sredstava, posebno u javnom gradskom prijevozu, jer javni gradski prijevoz još uvijek nema zvučnu najavu stanica. Također, problem u gradu predstavlja i nedostatak ozvučenih semafora (Margić, Intervju, 2022). Na svim autobusnim stanicama postoje natpisi koji sadrže informacije o vremenu polaska i dolaska vozila na stanicu, te broj linije koja prometuje, no nema prilagođenih natpisa na brajici, odnosno na Brailleovom pismu koja bi pomogla slijepim osobama, niti vizualne signalizacije na stanicama za gluhe i nagluhe osobe.

3.3. Pristupačnost parkirališnih mjesta

Organizaciju i kontrolu parkiranja u gradu Splitu provodi Split Parking d.o.o. Na njihovoj web stranici nalazi se interaktivna mapa na kojoj se može vidjeti točan broj parkirališnih mjesta na određenim lokacijama u gradu, te se također može provjeriti koliko određeni parking ima parkirališnih mjesta za osobe s invaliditetom (Split parking, 2022).

Parkirno mjesto za invalide je određeno parkirno mjesto koje je na parkiralištu označeno kao samo za osobe s invaliditetom. Preporuča se da ovi prostori budu široki najmanje 3,6 metara, što omogućuje dovoljno prostora kako bi se osoba s invaliditetom mogla sigurno kretati svojim vozilom i sastaviti svu opremu za pokretljivost koju treba koristiti. Razmak ovih parkirnih mjesta za osobe s invaliditetom osigurava da nitko ne može parkirati svoje vozilo preblizu vozila osobe s invaliditetom. Parkirališna mjesta za osobe s invaliditetom iznimno su važna značajka za svako parkiralište jer pomažu poboljšati ukupnu dostupnost. Kako bi parkirala na tim mjestima, osoba s invaliditetom morat će podnijeti zahtjev za nešto poznato kao 'plava značka' od svojih nadležnih tijela ili znak pristupačnosti. Znak pristupačnosti dopušta parkiranje na za to određenim prostorima za vozila koja prevoze osobe s invaliditetom (sa 80 ili više posto tjelesnog oštećenja, odnosno osobe koje imaju oštećenja donjih ekstremiteta 60 ili više posto) na parkirališna mjesta koja su za tu svrhu posebno obilježena. Pravo na znak pristupačnosti proširuje se na vozila u vlasništvu organizacija koje predstavljaju osobe s invaliditetom, bilo da ih voze osobe s invaliditetom ili ih one prevoze (Pravobranitelj za osobe s invaliditetom, 2020).

Prema Izvješću o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom (2021), kao i prijašnjih godina, u cestovnom prijevozu najveće pritužbe osoba s invaliditetom, ali i drugih savjesnih građana, odnosile su se na nepropisno parkiranje na parkirališnim mjestima rezerviranim (i posebno označenim) za parkiranje vozila osoba s invaliditetom. Nepropisno parkiranje odnosi se na nesavjesne vozače koji mimo zakona parkiraju na mjestima predviđenima za vozila osoba s invaliditetom (bez znaka pristupačnosti), kao i na pojedince koji iskorištavaju znakove pristupačnosti drugih, najčešće članova obitelji ili poznanika. Budući da počinitelja mora otkriti policajac ili redar prilikom upravljanja automobilom, bilo pri ulasku ili izlasku, prekršaj vezan uz zlouporabu znaka pristupačnosti vrlo je teško utvrditi i kazniti. S obzirom na navedeno, usmjerene kombinirane inicijative policije, gradova i udruga osoba s invaliditetom, koje podižu svijest javnosti o ovom problemu najučinkovitija su strategija za sprječavanje i sankcioniranje ovakvih vrsta prekršaja.

Jedna od takvih zajedničkih akcija predstavlja i kampanja „Želiš li se mijenjati za mjesto?“ kojom se pokušalo educirati vozače o vrijednosti poštivanja parkirnih mjesta za osobe s invaliditetom. Kako bi se povećala vidljivost i izazvala emotivna reakcija, poput snažnog osjećaja srama i osude počinitelja, u gradu Splitu prvotno su postavljeni personalizirani prometni znakovi s licima šest osoba s invaliditetom. Kampanja je uvelike podigla svijest ljudi, izazvala ogroman interes javnosti i povećala broj pritužbi građana na kršenje zakona.

Kampanja se proširila diljem Hrvatske, a u drugoj fazi kampanje plasiran je video po modelu skrivene kamere koji je uskoro postao viralan, u kojem se hvatalo prekršitelje kojima se obraćao mladić u invalidskim kolicima. Riječ je o Stipu Margiću s kojim je proveden intervju. U Splitu se broj prekršaja parkiranja na područjima rezerviranim za osobe s invaliditetom smanjio za 20% u prva tri mjeseca nakon kampanje, a smanjenje se nastavilo i u godinama koje slijede. Treća faza kampanje još uvijek je u tijeku. Naime, kao posljednji korak pokrenuta je izmjena pravilnika o znaku pristupačnosti u Hrvatskoj koja ima za cilj onemogućiti njegovu zlouporabu (Večernji list, 2019).

Slika broj 2: Kampanja „Želiš li se mijenjat za mjesto“

Izvor: Večernji list, 2019.

3.4. Pomorski prijevoz

Pomorski prijevoz putnika omogućava Jadrolinija. Jadrolinija je društvo za linijski pomorski prijevoz putnika i tereta sa stoljetnom tradicijom, a djelatnost Jadrolinije, prijevoz putnika i vozila, izrazito je sezonskog karaktera i pod velikim utjecajem turizma. Pomorski prijevoz smatra se najnepristupačnijim oblikom prometa za osobe s invaliditetom, a usporedbom podataka iz proteklih godina vidljivo je da nema značajnijih poboljšanja. Prema Izvješću o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom (2021), od ukupno 54 plovila u floti, na 15 plovila je dopušten ukrcaj putnika pomagalima - eskalatorima, samo četiri plovila imaju ugrađena dizala za ukrcaj putnika, 12 plovila imaju sklopive platforme ili skalamobile, a 27 plovila imaju pristupačne toalete za osobe s invaliditetom. Iz dostupnih informacija jasno je da je 35 od 54 broda u floti Jadrolinije potpuno nedostupno putnicima s invaliditetom. Prema Jadroliniji d.d., svi najnoviji brodovi flote imaju značajke pristupačnosti, za razliku od starijih brodova koji nisu modificirani za osobe s invaliditetom. Ukoliko osoba u invalidskim kolicima koja se nalazi na nepristupačnom trajektu ne želi da je se ručno prenosi, svoje putovanje će provesti u kolicima u mračnoj i zagušljivoj garaži, jer nije u stanju pristupiti prostoru za putnike (Margić, Intervju, 2022).

Zakon o linijskom i povremenom pomorskom prometu (Narodne novine, br. 19/22) nastavio se primjenjivati u pomorskom prometu u 2021. godini, prema Izvješću (2021.), s posljednjim izmjenama i dopunama koje su stupile na snagu 19. prosinca 2019. a čime je značajno povećana kategorija osoba s invaliditetom koje ostvaruju pravo na besplatni pomorski prijevoz. Pravo na besplatan prijevoz trajektnim linijama imaju osobe s invaliditetom koje imaju 80 posto ili više tjelesnih oštećenja donjih ekstremiteta, hrvatski ratni vojni invalidi sa 100 posto tjelesnih oštećenja, osobe sa 100 posto oštećenjem vida ili sluha. To uključuje i osobno vozilo kojim se prevoze gore navedene osobe. Pravo na besplatan prijevoz imaju i djeca s teškoćama u razvoju

s prebivalištem na otoku te sva djeca s teškoćama u razvoju kojima je utvrđen III. ili IV. stupanj funkcionalnog oštećenja, bez obzira na mjesto prebivališta i osobno vozilo kojim se ta djeca prevoze na trajektnim linijama te njihovi pratitelji.

3.5. Željeznički prijevoz

Uvjeti pandemije drastično su smanjili broj putnika i putovanja u 2020. godini kod svih vrsta unutarnjeg putničkog prijevoza, uključujući i željeznički. Unatoč tome, nastavljeno je s praćenjem planiranih provedbi mjera i aktivnosti kako bi željeznički prijevoz postao pristupačniji osobama s invaliditetom (Pravobranitelj za osobe s invaliditetom, 2020).

U cilju poboljšanja usluga željezničkog prijevoza u 2020. godini, Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti provela je savjetovanje s predstavnicima korisnika željezničkih putničkih usluga. Savjetovanje je provedeno elektroničkim korištenjem anonimne ankete od 45 pitanja kreirane isključivo u svrhu savjetovanja vezano za usluge željezničkog prijevoza putnika. U anketi koja je provedena u razdoblju od studenoga do prosinca 2020. godine sudjelovalo je ukupno 1.635 ispitanika. Ispitanici su ocjenjivali razinu pristupačnosti, dostupnost i kvalitetu usluge prijevoza. Prema analizi navedenog savjetovanja više od 35% ispitanih korisnika smatra da su usluge nedostupne i nepristupačne, kao i dostupnost parkirnih mjesta za osobna vozila te bicikle što je potkrijepljeno primjedbama korisnika. Samo 10% ispitanika funkcionalnost kolodvora i stajališta smatra vrlo zadovoljavajućom iz čega se zaključuje da su sadržaji u službenim mjestima daleko ispod zahtjeva putnika (Pravobranitelj za osobe s invaliditetom, 2020).

Sukladno Izvješću o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom (2021), bilo je brojnih zahtjeva za pomoć osoba s invaliditetom pri ukrcavanju i izlasku iz vlaka, i to: 32 zahtjeva u Koprivnici, 2 zahtjeva u Križevcima, 8 zahtjeva u Varaždinu, **26 zahtjeva u Splitu**, 8 zahtjeva u Rijeci, 3 zahtjeva u Slavonskom Brodu, 9 zahtjeva u Vinkovcima, 2 zahtjeva u Osijeku, 27 zahtjeva u Bizovcu i 76 zahtjeva u Zagrebu. Hrvatske željeznice su obavijestile kako je u 2021. godini na području cijele države prevezeno 2.154 osoba s invaliditetom, 1.348 pratitelja, 21 vojnih i civilnih ratnih invalida i četvero njihovih pratitelja. Uz navedeno prevezeno je još 2.927 članova Hrvatskog saveza slijepih, 75 članova Hrvatskog saveza gluhoslijepih Dodir i 335 članova Udruge invalida rada Zagreb. Preporuča se izmijeniti Zakon o povlasticama domaćih putnika što je prije moguće s obzirom na ogroman napredak postignut u posljednje dvije godine u reguliranju zahtjeva kako bi se djelovalo na pojednostavljivanje procesa korištenja prava na povlašteni željeznički prijevoz (Pravobranitelj za osobe s invaliditetom, 2021).

4. PRISTUPAČNOST KULTURNE BAŠTINE

Jedna od najbolje očuvanih kasnoantičkih građevina u svijetu je **Dioklecijanova palača**. Zbog toga je od 1979. godine uvršena na UNESCO-ov popis svjetske kulturne baštine. Pravokutni oblik i četiri vrata definiraju izgled palače. Na svakom uglu nalazi se jedna velika kula. Osim toga, svaki zid sadrži po još četiri manje kule. Dvije glavne ulice dijele palaču na četiri dijela. Ulica Cardo vodila je od Zlatnih vrata do Peristila. Ulica Decumanus povezivala je Srebrna ili Istočna vrata sa Željeznim ili Zapadnim vratima. Južni dio palače uglavnom je bio namijenjen potrebama cara Dioklecijana dok je u sjevernom dijelu boravila vojska koja je čuvala palaču i sluge koje su opsluživale cara Dioklecijana. S Rive se u palaču ulazilo kroz Južna ili Mjedena (Brončana) vrata. U palaču se ulazilo s Rive kroz Južna ili Mjedena (Brončana) vrata. Budući

da je more nekada dopiralo do krajnjeg južnog zida palače, služila su za pristup s morske strane. U slučaju opasnosti preko njih se moglo sigurno pobjeći morskim putem(Grad Split, 2000).

Srebrna ili Istočna vrata, kako im ime kaže, nalaze se na istočnom zidu palače, a kroz ova vrata dolazi se na tržnicu Pazar koji je pristupačan za osobe koje se kreću u invalidskim kolicima. Ulaz kroz Srebrna vrata za osobe s invaliditetom nije bio pristupačan sve do 2019. godine kada se na istočnom ulazu postavila vertikalno podizna platforma. Platforma je rezultat projekta USEFALL – Unesco Site Experience For All čiji cilj je osiguravanje veće dostupnosti kulturne baštine u UNESCO gradovima(Grad Split, 2019). **Vertikalno podizna platforma** se koristi kao element pristupačnosti za potrebe svladavanja visinske razlike veće od 120 cm u unutarjem ili vanjskom prostoru, kada se isto ne rješava pristupačnim dizalom ili drugim elementom pristupačnosti, a mora imati: nastupnu plohu platforme veličine najmanje 110 × 140 cm, bočne stranice platforme zatvorene do visine od 120 cm, ulazna vrata širine svijetlog otvora najmanje 90 cm koja se otvaraju posmično ili zaokretno prema van te oznaku pristupačnosti(Narodne Novine, 2013).

Slika broj 3: Vertikalno podizna platforma kod Srebrenih vrata Dioklecijanove palače

Izvor: Izradio autor prilikom istraživanja, na dan 4.5.2022.

Zlatna ili Sjeverna vrata nalaze se na sjevernoj strani palače, a nekada su služila kao glavni ulaz u palaču. Osobe u invalidskim kolicima mogu ući kroz ova vrata Ulicom Kralja Tomislava. **Podrumima Dioklecijanove palače** moguće je pristupiti kroz Južna ili Brončana vrata. Oni su najbolje očuvani dio palače, a danas su većinom dostupni posjetiteljima. Danas se podrumi osim za posjećivanje i razgledavanje koriste i kao izložbeni prostori ili kao mjesto održavanja kulturnih događaja i manifestacija. Najviše posjetitelja imaju u svibnju, kada se održava međunarodni sajam „Praznik cvijeća“, na kojem izlažu najugledniji domaći i svjetski proizvođači cvijeća, te ljeti kada se održava manifestacija „Noći Dioklecijana“(Grad Split, 2000). Osobe u invalidskim kolicima u podrumu mogu ući od strane Rive, a iz podruma se izlazi na središnji trg Dioklecijanove palače - **Peristil**. Okružuju ga granitni stupovi uvezeni iz Egipta. S njega se istočno ulazi u katedralu, zapadno u Jupiterov hram, a južno u Vestibul i podrum. Oduvijek je služio kao pozornica za značajna događanja, a služi i za mnoge kulturne događaje i danas. Osobama u invalidskim kolicima ulaz na središnji trg Peristil u potpunosti nije pristupačan. Ulaz iz podruma nije pristupačan zbog postojanja stepenica i nepostojanje platforme/lifta koji bi omogućio pristup, dok pristup sa ostalih strana nije pristupačan jer je trg omeđen sa svih strana stepenicama.

Katedrala sv. Dujma smještena je u kompleksu Dioklecijanove palače, na Peristilu, a ulaz u katedralu nije prilagođen za osobe s invaliditetom. Zbog postojanja stepenica osobe u invalidskim kolicima bez pomoći druge osobe nisu u stanju ući na Vestibul od strane Peristila, ali prema interaktivnoj mapi s informacijama o dostupnosti do Vestibula bi mogli doći Severevom ulicom. Međutim ulaz na Severevou ulicu, odnosno na Triklinij nije moguć jer je ulaz u Lukačićevoj zatvoren zbog opasnosti od odrona.

Slika broj 4: Onemogućen ulaz u Lukačićevoj ulici do Vestibula zbog opasnosti od odrona

Izvor: Izradio autor prilikom istraživanja, na dan 4.5.2022.

Etnografski muzej, smješten iza Vestibula, nudi turistima pristup neprocjenjivoj zbirci tradicionalne odjeće, nakita, oružja i umjetničkih djela.

Zapadno od Peristila smješten je **Jupiterov hram**. Kao tvorac svjetla, groma i munja, te čuvar pravde i istine, Jupiter je predstavljao najcjenjenije božanstvo u starom Rimu. Ispred ulaza u Jupiterov hram postavljena je oštećena sfiga. Najuža i najkraća splitska uličica „Pusti me proć“ nalazi se odmah uz hram, lica je duga samo nekoliko metara i njome može proći samo jedna osoba (Grad Split, 2000). Jupiterov hram nije dostupan osobama u invalidskim kolicima zbog uske ulice s jedne strane i stepenica s druge strane.

Prokurative, poznate i kao **Trg Republike**, su veliki trg smješten zapadno od Rive koji podsjeća na Trg sv. Marka u Veneciji. Trg je s tri strane okružene neorenesansnim zgradama s lukovima po kojima je i dobio svoje prepoznatljivo ime. Trg je otvoren jedino prema jugu, pružajući prekrasan pogled prema luci i Rivi, a danas je to odlična lokacija za kulturna događanja, posebice poznati glazbeni festival koji se tamo održava svakog ljeta (Turistička zajednica grada Splita, 2022). Ulaz na Prokurative omogućen je izgradnjom rampe iz ulice bana Josipa Jelačića prema Prokurativama i koso podizne platforme na prijelazu iz Marmontove prema Prokurativama putem projekta USEFALL (Grad Split, 2019). **Koso podizna sklopiva platforma** koristi se kao element pristupačnosti za potrebe svladavanja visinske razlike veće od 120 cm u unutarnjem ili vanjskom prostoru, kada se isto ne rješava dizalom ili drugim elementom pristupačnosti, te se postavlja se na bočne stubišne zidove ili stubišnu ogradu, koja se vodi dužinom cijelog stubišta. Mora imati nastupnu plohu platforme veličine najmanje 90 × 100 cm, bočnu podnu preklopnu zaštitu visine 20 cm i preklopni zaštitni rukohvat i oznaku pristupačnosti (Narodne Novine, 2013).

Slika broj 5: Koso podizna platforma na prijelazu iz Marmontove prema Prokurativama

Izvor: Izradio autor prilikom istraživanja, na dan 4.5.2022.

Na zapadnom kraju Rive, ispod Prokurativa nalazi se **crkva i samostan sv. Frane**. Gotičko oslikano raspelo Blaža Jurjeva Trogiranina s početka 15.stoljeća i rimski sarkofag s prikazom prijelaza preko Crvenog mora predstavljaju dvije najvrijednije umjetnine u crkvi. Otac hrvatske književnosti Marko Marulić i jedan od najvećih hrvatskih političara Ante Trumbić čiji je sarkofag izradio kipar Ivan Meštrović, među uglednim su Splićanima koji su pokopani u crkvi i samostanu, u kojem se nalazi i golema knjižnica s oko 3000 knjiga (Turistička zajednica grada Splita, 2022). Glavni ulaz u crkvu sv.Frane nije prilagođen za osobe s invaliditetom zbog postojanja stepenica na samom ulazu, dok je ulaz moguć s bočne strane crkve gdje je postavljena rampa.

Slika broj 6: Prilagođen ulaz u crkvu sv.Frane za osobe s invaliditetom

Izvor: Izradio autor prilikom istraživanja na dan 6.5.2022.

5. PRISTUPAČNOST PLAŽA

Split je jedan od rijetkih primorskih gradova sa značajnijim brojem plaža na svom području. Bačvice, Kašuni, Ovčice, Bene te plaža ispred kampa Stobreč predstavljaju plaže pod koncesijom. Plaže koje nisu pod koncesijom uključuju Zvončac i Kaštelet, pet plaža na žnjanskom platou kao i plaža sa specifičnim sadržajem i opremom za osobe s invaliditetom, Pošk, Firule, dio punte Ovčice, Ježinac i plaža za pse Duilovo (Splitska obala, 2022).

Plaža prilagođena osobama s invaliditetom trebala bi imati posebne rampe ili liftove za ulazak u more, tuševе, sunčališta i još mnogo toga. No u praksi tek rijetke su kvalitetno opremljene. Za ulazak u more, osobama u kolicima najbolja je rampa. To je najčvršće i najjednostavnije. No obično se dogodi da kad se rampa i napravi, osobe moraju dovoziti svoja kolica(MOJE VRIJEME, 2017). Međutim, osim osiguranja pristupačnog ulaza u more, također je potrebno osigurati pristupačan pristup s javnih prometnih površina do plaže, uključujući parkirališna mjesta za osobe s invaliditetom u neposrednoj blizini, kao i dostupnog svih ostalih sadržaja koje koriste osobe bez invaliditeta, a to su pristupačni toaleti, tuševi te kabine za presvlačenje(DNEVNO HR, 2020).

Prema članku 26. Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenje pokretljivosti ulaz u vodu na plaži i na bazenu mora imati pristupačnu rampu, koja doseže dno na dubini od 60 do najviše 80 cm u odnosu na srednju razinu površine vode (mora, rijeke, jezera, bazena). Iznimno od stavka 1. ovog članka na lječilišnim plažama i bazenima kada nije moguće osigurati pristupačnost pristupačnim ulazom sukladno odredbi toga stavka, pristupačni ulaz se može osigurati pokretnim stolcem, dizalom, i/ili elementima pristupačnosti za svladavanje visinske razlike. Uz ulaz u vodu iz stavka 1. ovoga članka, obvezno se postavlja sunčalište najmanje dimenzije 90 × 200 cm i visine 50 cm za osobe s tjelesnim oštećenjem. Obvezni broj sunčališta iznosi 1% od ukupnog broja sunčališta na plaži/bazenu, ali ne manje od jednog(Narodne novine, 2013).

Od navedenih plaža, samo su tri prilagođene za osobe s invaliditetom, a najprilagođenija je zasigurno plaža na Žnjanu.

Zbog lokacije i pristupačnosti svog sadržaja **plaža prilagođena za osobe s invaliditetom na Žnjanu** razlikuje se od ostalih plaža na području grada Splita. Plaža se nalazi na platou Žnjan, koji se posljednjih godina iz zaboravljenog gradskog prostora pretvorio u najprometniju gradsku plažu i mjesto mnogih događanja. Jedan od najvažnijih ciljeva Splitske obale postignut je prilagodbom ove plaže osobama s invaliditetom s obzirom da je riječ o popularnoj gradskoj lokaciji, dok je uobičajena praksa takve sadržaje izolirati daleko ili podalje od sadržaja za ostale građane(Splitska obala, 2019).

Plaža ima dvije rampe za ulazak u more, 10 parkirnih mjesta namijenjenih osobama s invaliditetom te pristupnu rampu od parkinga do plaže. Spasioci dežuraju od trenutka otvaranja plaže kako bi pomogli posjetiteljima u korištenju svih njenih sadržaja, uključujući pristup moru, svlačionicama i toaletu. Dodatno, tu su stepenice i lift za ulazak u more. Kako bi se što više ljudi uključilo u ljetne aktivnosti, nastojalo se udovoljiti potrebama osoba s različitim stupnjevima oštećenja(Splitska obala, 2019).

Slika broj 7: Plaža prilagođena za osobe sa invaliditetom na Žnjanu

Izvor: Splitska obala, 2022.

Gradska plaža Bačvice smještena je u pješčanoj uvali do gradske luke, blizu centra grada te je jedno od najpoznatijih splitskih kupališta. Na plaži postoje brojni ugostiteljski objekti u kojima se pruža osvježanje i hlad, a plaža je nagrađena i Plavom zastavom što je simbol kvalitete ponude i čistoće mora. Za osobe s invaliditetom postoji rampa koja je dovoljno duga i spušta se u more. Nedostatak je rukohvat samo s jedne strane (Hrvatski savez udruga osoba s tjelesnim invaliditetom, 2019).

Plaža Bene nalazi se na sjeveroistočnom dijelu Marjana. Dijelom pješčana plaža okružena je borovom šumom, pa svojim posjetiteljima pruža pristup prirodnom hladu. Dodatni sadržaji na plaži, kao što su restoran, teniski tereni, igralište za djecu, tuševi, kabine za presvlačenje čine je idealnom za sve posjetitelje. Osim toga, dio plaže opremljen je i za osobe sa invaliditetom (Turistička zajednica grada Splita, 2022). 2019. godine na plaži je postavljen lift koji omogućava lakši ulazak u more osobama s invaliditetom i teško pokretljivim osobama, a lift se postavlja na plaži za vrijeme trajanja ljetne sezone. Aqualifter je automatizirano pomagalo koje na siguran način omogućava samostalan ulazak i izlazak iz vode, bez intervencije osoba sa strane. Izrađen je od nehrđajućeg čelika, a opremljen je i radio daljinskim upravljanjem za manevriranje uz minimalan napor i maksimalnu sigurnost korisnika (In portal, NEWS PORTAL ZA OSOBE S INVALIDITETOM, 2021). Dodatno, grad Split nudi besplatnu uslugu prijevoza s pristupačnim vozilima do i od plaže, a prijevoz je organiziran od 08:00 do 20:30 sati (Javna ustanova za upravljanje park šumom Marjan-Split, 2022).

2020. godine izašla je mobilna aplikacija Playa-Beach Finder čijim se korištenjem mogu pretraživati plaže, odnosno vrste plaža (pješčana, nudistička...), a u tražilicu je moguće upisati naziv plaže, grada ili pretražiti plažu ovisno o lokaciji na kojoj se trenutno nalazite. Aplikacija se može koristiti i offline, odnosno, bez internetskog signala, a u dogovoru s Udrugom osoba s invaliditetom uvedena je i kategorija plaže za osobe s invaliditetom. Svaka plaža ima potpuni opis kojega unose Turističke zajednice, podatke o lokaciji, sadržaju te slike plaža, a dostupan je i virtualan prikaz preko 360 viewa (Turistička zajednica grada Splita, 2022).

Iako se smatra da su navedene plaže pristupačne za osobe s invaliditetom, iz Izvješća o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom (2021), mnoge pritužbe od strane građana s invaliditetom usmjerene su upravo na neprilagođenost ovih 'pristupačnih' plaža. Naime, na plaži Žnjan sunčalište je pristupačno, predviđena su i parkirna mjesta za osobe s invaliditetom, a uređen je i toalet, no osim dva-tri suncobrana, nema drugog hlada, a osobe u invalidskim kolicima ne mogu doći do mora zbog strme obale. Plaža Bene smještena je u prekrasnom okruženju, međutim, osobe koje trebaju pomoć druge osobe plaži nisu u stanju pristupiti zbog strmog terena. Na plaži Bačvice spust u more nije pogodan za osobe s invaliditetom koji ovisе o pomoći druge osobe, već isključivo za one koji su samostalni ili koji imaju „jaku pratnju“. Posebno postoji naprava za spuštanje u more, ali je prikladna samo za osobe koje se mogu držati za držače. Na prijedlog pravobraniteljice grad Split je naveo kako je grad voljan omogućiti osobama s teškim tjelesnim oštećenjima pristup plažama u ljetnim mjesecima u skladu sa financijskim mogućnostima, međutim u 2022. godini stanje se još uvijek nije promijenilo.

6. PRISTUPAČNOST PARK ŠUME MARJAN

Park-šuma Marjan predstavlja jedinstvenu zelenu površinu nadomak centru grada Splita. Izuzetne je prirodne i kulturološke vrijednosti, a popularno je nazivaju „plućima grada“. Kako za građane, tako i za posjetitelje Splita, Marjan ima kulturnu i društvenu vrijednost te odgojno-obrazovnu i rekreativnu svrhu, a namijenjen je, osim za odmor i rekreaciju, i za turističko i izletničko posjećivanje (Marjan, Park šuma, Audio vodič, 2022).

Za osobe s invaliditetom, park je pristupačan na ulazu na lokaciji zvanj Spinut Vrata u ulici Šetalište Marina Tartagile. Staza je duga oko dva kilometra, ima dio za bicikliste, šetače i trkače,

a u potpunosti je i prilagođena i za osobe u invalidskim kolicima. Osobe u invalidskim kolicama mogu doći i na Marjan Šetalištem Ivana Meštrovića, dok je najpoznatiji ulaz nepristupačan, ulaz nazvan Marjanske stepenice koje se nalaze u blizini rive, pored samostana i crkve sv.Frane.

Grad Split je u rujnu 2018. godine predstavio EU projekt "Marjan 2020 - Brdo prošlosti, oaza budućnosti" kroz koji je predviđena rekonstrukcija i revitalizacija cijelog Botaničkog vrta, kao i izgradnja nove osmatračnice na Sedlu, nove biciklističke i pješačke staze, renovacija trim staze te potpuna multimedijalna signalizacija u ukupnoj vrijednosti od 26,6 milijuna kuna, od čega je 15,8 sufinancirano sredstvima EU fondova. U listopadu 2021. godine započeli su radovi na uklanjanju promatračnice na Sedlu, a završetak radova predviđen je u 2022.godini. Nova promatračnica trebala bi biti opremljena dizalom, i na taj način biti potpuno dostupna i osobama s invaliditetom(Turistička zajednica grada Splita, 2022).

Javna ustanova za upravljanje park šumom Marjan u sklopu projekta planira nabavu električnog minibusa koji će omogućiti prijevoz osobama s posebnim potrebama te invaliditetom, starijim i nemoćnima u dijelove park-šume do kojih ne mogu sami doći, ali i poboljšati transfere i ubrzati prisustvo određenim događanjima i sadržajima(Slobodna Dalmacija, 2021).

Za slijepe i slabovidne osobe, Javna ustanova za upravljanje Park-šumom Marjan je u sklopu projekta "Marjan 2020 - brdo prošlosti, oaza budućnosti" realizirala interaktivni audio vodič za sve posjetitelje, no posebno naglašen za korištenje osobama s oštećenjem vida, koje će na taj način moći saznati i doživjeti mnogo više o bioraznolikosti, prirodnoj baštini i sadržajima Park-šume Marjan. Audio vodič uključuje kartu sa označenim interesnim točkama, stazama i svim geolokacijskim alatima za praćenje smjera i lokacije kretanja(Turistička zajednica grada Splita, 2022).

7. PRISTUPAČNOST KULTURNIH USTANOVA

Kulturna ustanova je javna ili privatna, profitna ili neprofitna organizacija određenoga pravnoga i poslovnog subjektiviteta čija je svrha pružanje usluga vezanih uz kulturu i umjetnost. Kazališta, muzeji, galerije, atelijeri, umjetničke i etnografske zbirke, kinodvorane, gliptoteke, koncertne dvorane, operne kuće te različiti izložbeni, izvedbeni i obrazovni prostori(pr. Kulturni centri, ljetne pozornice i sl.) smatraju se kulturnim ustanovama(Wikipedija, 2022). U daljnjem tekstu dati će se osvrt na najpoznatije kulturne ustanove u gradu Splitu i njihovu prilagođenost osobama s invaliditetom.

HRVATSKO NARODNO KAZALIŠTE SPLIT

Na Trgu Gaje Bulata u Splitu 6.svibnja 1983.godine osnovano je **Hrvatsko narodno kazalište Split(HNK Split)**. Zgrada kazališta zaštićeno je kulturno dobro i najvažnija kazališna institucija u Dalmaciji(Wikipedija, 2022). Preuređenjem samog trga 2021.godine, osobe s invaliditetom imaju pristup kazalištu jer su se prilikom uređenja trga napravile dvije rampe s bočne strane, a putem projekta TOURISM4ALL grad Split je 2019. godine naručio izradu projekta prilagodbe zgrade osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću. Cilj projekta je stvaranje i promicanje široke prekogranične mreže pristupačnih turističkih destinacija, uključujući urbana područja, plaže te prirodne i kulturne znamenitosti, u cilju smanjivanja turističke sezonalnosti i promicanja društvene uključenosti kroz razmjenu primjera dobre prakse, metoda evaluacije i zajedničkih usluga za promociju turizma, a u korist osoba s ograničenom pokretljivošću te osoba s posebnim potrebama, kao što su npr. osobe s invaliditetom i starije osobe(Kamping udruženje Hrvatske, 2022). Ovim projektom godinu dana kasnije u kazalište je ugrađeno dizalo od razine ulaznog prostora u prizemlju do prve etaže-

foajea, a odakle je osiguran pristup ložama(In portal NEWS PORTAL ZA OSOBE S INVALIDITETOM, 2020).

Projektom TOURISM4ALL u kazalištu je izgrađeno dizalo koje direktno dovodi do etaže odakle je osiguran pristup ložama koje su posebno prilagođene za osobe s invaliditetom. Postoje ukupno četiri lože koje imaju proširena ulazna vrata kako bi osobe u invalidskim kolicima mogla bez problema ući u ložu, a osigurano je oko 20-ak mjesta za osobe s invaliditetom. Osobe u invalidskim kolicima imaju pravo na besplatan ulaz, dok njihova pratnja ima 50% popusta na svoju ulaznicu. Osobe s invaliditetom u ulaznom prostoru HNK-a imaju i poseban sanitarni čvor. U razgovoru sa zaposlenicom HNK-a, prije ugradnje lifta, osobe s invaliditetom koristile su skalamobil kojim bi se osoba u invalidskim kolicima popela na skalamobil i penjala dok ne bi stigla do foajea, međutim penjanje je znalo trajati dosta dugo i privlačiti pažnju ostalih posjetitelja kazališta, stoga su osobe u invalidskim kolicima više preferirale da ih neko od osoblja ručno prenese do samog foajea.

Kada govorimo o slijepim i slabovidnim osoba, u Hrvatskom narodnom kazalištu u Splitu predstavljaju redovite posjetitelje kazališnih koncerata, a slijepim i slabovidnim osobama je također omogućen popust od 50% na ulaznicu.

U sljedećoj tablici navedeni su najpoznatiji muzeji i galerije u gradu Splitu i njihova pristupačnost. Pristupačnim muzejima i galerijama smatramo muzeje i galerije gdje osobe s invaliditetom imaju omogućen ulaz i kretanje unutar samog muzeja bez pomoći drugih osoba, što znači da bi takve ustanove trebale imat unutar muzeja određene elemente pristupačnosti poput rampe, vertikalno ili koso podiznih platformi ili liftova.

Tablica broj 1: Pristupačnost muzeja i galerija za osobe s invaliditetom u gradu Splitu

NAZIV MUZEJA/GALERIJA	RAZINA PRISTUPAČNOSTI
Arheološki muzej	pristupačan
Etnografski muzej	pristupačan
Pomorski muzej	pristupačan
Muzej grada Splita	trenutno nepristupačan
Muzej hrvatskih arheoloških spomenika	djelomično pristupačan
Muzej iluzija	pristupačan
Muzej Igre prijestolja	nepristupačan
Prirodoslovni muzej	nepristupačan
Galerija Meštrović	pristupačna
Galerija umjetnina	pristupačna
Galerija Emanuel Vidović	nepristupačna
Froggyland	nepristupačan

Izvor: Izradio autor prilikom istraživanja, na dan 10.5.2022.

Neposredno pokraj Peristila, središnjeg trga palače, smješten je najstariji etnografski muzej u Hrvatskoj, **Etnografski muzej Split**. Muzej čuva vrlo neprocjenjive etnografske artefakte iz jadranskog i dinarskog područja, uključujući zbirke likovne umjetnosti, nakita, oružja, škrinja i nošnji. Ovi predmeti oslikavaju prijašnji način života Splićana, stanovnika dalmatinskih otoka i Dalmatinske Zagore(Muzejski dokumentacijski centar, 2021). Etnografski muzej pripada kategoriji pristupačnih muzeja, ulaz u muzej, kao i kretanje po muzeju pristupačno je uz pomoć lifta koji je izgrađen unutar muzeja, u muzeju postoji sanitarni čvor za osobe s invaliditetom, a

posjet muzeju je besplatan i za osobe s invaliditetom i za njihovu pratnju. Do muzeja je teže doći s obzirom da se nalazi iza Vestibula do kojeg osobe s invaliditetom ne mogu doći bez asistencije druge osobe..

Muzej grada Splita smješten je u gotičko-renesansnoj palači plemićke obitelji Papalić u Papalićevoj ulici unutar same Dioklecijanove palače u staroj gradskoj jezgri grada Splita. Muzej sabire, čuva i prezentira materijalnu i duhovnu prošlost grada. Sastavni je dio muzeja **galerija Emanuela Vidovića**, posvećena Emanuelu Vidoviću, jednome od najpoznatijih pripadnika hrvatskog modernog slikarstva i najznačajnijih splitskih slikara 20.stoljeća. Galerija se nalazi u klasicističkoj kući pokraj Srebrnih vrata Dioklecijanove palače(Grad Split, 2022). Trenutno ni Muzej grada Splita ni galerija Emanuela Vidovića nisu pristupačne za osobe s invaliditetom, no muzej bi trebao biti pristupačan do kraja 2022.godine. U sklopu EU projekta "Palača života – grad mijena" u muzeju se planira ugraditi lift, a otvoriti će se i novi ulaz sa Carranine poljane(Slobodna Dalmacija, 2022).

Zbog kulturne serije Igra prijestolja čije scene su snimane i u gradu Splitu, točnije u Dioklecijanovim podrumima i u obližnjim mjestima Klisu i Trogiru u gradu se 2019.godine otvorio **Muzej Igre prijestolja** koji se nalazi u centru grada, u Bosanskoj ulici, no ulaz u muzej i kretanje po muzeju nije pristupačno za osobe s invaliditetom. U centru je smješten i **Froggyland**, muzej taksidermije koji sadrži kolekciju od 21 eksponata u kojima su žabe smještene tematski te prikazuje razne životne teme(Froggyland, 2022). Muzej nije prilagođen za osobe s invaliditetom, a nepristupačan je i **Prirodoslovni muzej** koji se nalazi u središtu grada, nasuprot gradske tržnice Pazar.

Hrvatski pomorski muzej Split smjestio se u velebnom kompleksu tvrđave Gripe, bedemske utvrde iz 17.stoljeća koja je odigrala presudnu ulogu u burnoj povijesti Splita u obrani grada od Turaka. U samom dvorištu tvrđave nalaze se brojni muzejski eksponati većih dimenzija, među kojima je i gajeta "Perina" izgrađena 1857.godine, jedna od najstarijih plovila na istočnoj obali Jadrana. Muzej proučava, prikuplja, čuva i prezentira materijalnu i nematerijalnu pomorsku baštinu hrvatske obale Jadrana od prapovijesti do danas(Hrvatski pomorski muzej u Splitu, 2022). Pomorski muzej pristupačan je za osobe s invaliditetom, na ulazu se nalazi rampa, kretanje po cijelom muzeju je omogućeno, a unutar muzeja je pristupačan i sanitarni čvor. Međutim, u ovom muzeju osobe s invaliditetom nemaju pravo na besplatnu ulaznicu.

U blizini parka Emanuela Vidovića nalazi se **Arheološki muzej u Splitu**, najstariji muzej u Hrvatskoj, osnovan 1820. godine. U muzeju se čuvaju vrijedni arheološki predmeti iz kamenog doba, doba grčke kolonizacije Jadrana, rimskog i starokršćanskog razdoblja te srednjeg vijeka(ARMUS, 2022). Muzej je pristupačan, unutar muzeja postoje dvije rampe, ali nema toaleta za osobe s invaliditetom. Besplatan je ulaz za osobe s invaliditetom.

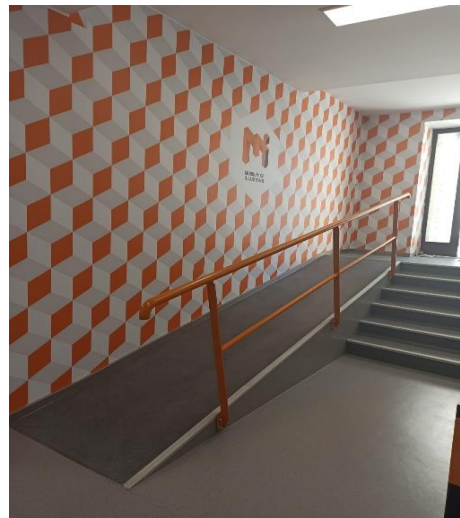
Djelomično pristupačan je Muzej arheoloških spomenika koji se nalazi u predjelu Meja. **Muzej arheoloških spomenika**, jedan od najstarijih u Hrvatskoj, osnovan je s jedinstvenom zadaćom istraživanja, prikupljanja, izlaganja i proučavanja ostataka materijalne i duhovne kulture Hrvata iz razdoblja srednjeg vijeka(od VII. do XV.stoljeća), te iz vremena ranosrednjovjekovne hrvatske države(od IX. do XII. stoljeća)(Muzej arheoloških spomenika u Splitu, 2022). Za osobe s invaliditetom glavni ulaz nije pristupačan, no pristupačan je ulaz sa sjeverne strane, a kretanje je moguće samo na prvom katu muzeja, dok je drugi kat muzeja nepristupačan. Muzej je besplatan za sve posjetitelje.

Par ulica niže od Muzeja arheoloških spomenika, u ulici koja se zove Šetalište Ivana Meštrovića nalazi se i Galerija Meštrović. **Galerija Meštrović** predstavlja obiteljsku kuću s atelijerom najpoznatijeg hrvatskog umjetnika 20.stoljeća Ivana Meštrovića, a danas je to galerijski prostor

u kojem su izložena njegova najveća remek djela(Muzeji Ivana Meštrovića, 2022). Prema službenoj web stranici muzeja vrt, toilet u vrtu i muzejska prodavaonica otvoreni su osobama smanjene pokretljivosti. U galerijski prostor ulazi se rampom uz prethodnu najavu dolaska. Dopušten je ulaz psima vodičima za slijepe i slabovidne, te je uz najavu dopušteno diranje eksponata uz korištenje rukavica(Muzeji Ivana Meštrovića, 2022).

Pristupačna je i **Galerija umjetnina** koja se nalazi nedaleko od sjevernih zidina Dioklecijanove palače, unutar bastiona Cornara. Galerija umjetnina osnovana je 1931. godine, a danas broji preko 5200 djela i vremenski obuhvaća period od 14.stoljeća do recentne umjetničke produkcije(Grad Split, 2022). Ulaz u galeriju omogućen je s bočne strane, kretanje unutar galerije u potpunosti je pristupačno za osobe u invalidskim kolicima liftovima koji se nalaze unutar same galerije, a galerija posjeduje i sanitarni čvor za osobe s invaliditetom.

Slika broj 8 i slika broj 9: Pristup u Galeriju umjetnina za osobe s invaliditetom i rampa u Muzeju iluzija

Izvor: Izradio autor prilikom istraživanja na dan 12.5.2022.

Od proljeća 2020.godine u Splitu je otvoren i **Muzej iluzija** koji se nalazi u ulici Andrije Kačića Miošića, nedaleko od Hrvatskog narodnog kazališta(Muzej Iluzija, 2022). Unutar muzeja nalazi se rampa za pristupačnost i sanitarni čvor, a za osobe s invaliditetom posjet muzeju je besplatan.

8. PRISTUPAČNOST OSTALIH JAVNIH I ZELENIH POVRŠINA

Pristupačne javne i zelene površine:

RIVA

Glavna je gradska šetnica, najpopularniji i najvažniji javni prostor Splita. Idealna je pozornica za velike kulturne i zabavne događaje, te se na njoj održavaju različiti glazbeni nastupi, a svakog Silvestrova služi i kao mjesto za doček Nove godine. Današnja riva predstavlja pješački raj, kojega krase neprekinuti niz kafića i restorana te je idealno mjesto za ispijanje kave, večernji izlazak ili šetnju i druženje uz piće. Sa zapadne strane rivu okružuje crkva i samostan sv.Frane i Prokurative, dok se na jugoistočnom kraju nalazi zgrada Lučke kapetanije. Između Dioklecijanove palače na sjevernom kraju Rive i mora nalazi se drvored palmi sa klupicama

idealnim za odmor i bijeg u hlad tijekom vrućih ljetnih dana(Turistička zajednica grada Splita, 2022).

MATEJUŠKA

Stoljećima je bila luka za brodice splitskih ribara, te je i danas tamo privezano na desetke brodica, a u blizini se nalazi i spomenik u čast ribara u obliku velike udice. Matejuška je danas jedna od najomiljenijih lokacija za okupljanje mladih Splitskana i turista željnih druženja izvan kafića, uz neobavezno sjedenje na zidicima Matejuške, obično uz piće i hranu kupljenih iz obližnjih trgovina i restorana brze prehrane(Turistička zajednica grada Splita, 2022).

MARMONTOVA ULICA

Užurbana splitska ulica koja vodi sjeverno od Rive, a od rive do vrha Marmontove protežu se brojne trgovine koje pretvaraju ulicu u najveću shopping oazu u centru grada. I na Marmontovoj ulici nalaze se brojni kafići i restorani te noćni klub 305 A.D., a tu je smještena i splitska ribarnica Peškarija(Turistička zajednica grada Splita, 2022).

ZAPADNA OBALA

Riječ je o šetnici dugoj 623 metra koja služi kao svojevrsni obalni i morski nastavak rive. Popločena je bijelim bračkim kamenom, s privezanim luksuznim jahtama i ugostiteljskim objektima predstavlja popularno okupljalište stanovnika i posjetitelja grada. Na dijelu šetnice postavljene su brončane ploče s imenima i prezimenima osvajača olimpijskih medalja, a medalje su poredane kronološki počevši od prve osvojene splitske olimpijske medalje(Turistička zajednica grada Splita, 2022).

PARK ZVONČAC

Jedan od najljepših splitskih parkova, Zvončac je smješten kraj nepristupačnog parka Sustipan, u splitskoj četvrti Meje te predstavlja idealno mjesto za proslave rođendana, piknike i roštilj. Park je pristupačan za osobe u invalidskim kolicima jer je ulaz u park omogućen rampom.

KATALINIĆA BRIG

To je brežuljak koji se nalazi jugoistočno od gradske luke, koji luku dijeli od Bačvica, a u srednjem vijeku bio je lokacija crkve sv. Petra de Buctis, a danas je najupečatljiviji znak tog parka Spomen svjetionik koji je bio oštećen početkom 90-ih, no obnovljen je 2014.godine. S Katalinića se pruža prekrasan pogled na splitski akvatorij i susjedne otoke, ali i na plažu Bačvice i centar grada(Turistička zajednica grada Splita, 2022).

STROSSMAYEROV PERIVOJ(ĐARDIN)

Smješten je sjeverno od Dioklecijanove palače, kraj njenog glavnog ulaza-Zlatnih vrata. Preuređen je 2002.godine, a u centru parka se nalazi prekrasna fontana te se uz sami park nalazi poznati spomenik biskupu Grguru Ninskom, ostaci srednjovjekovnog samostana te Galerija umjetnina(Turistička zajednica grada Splita, 2022).

Nepristupačne javne i zelene površine:

SUSTIPAN

Jugozapadni rt splitske luke nazvan je Sustipan po srednjovjekovnom samostanu sv.Stjepana koji je služio kao konačište hrvatskim kraljevima, a početkom 19.stoljeća na Sustipanu je uređeno prvo splitsko groblje, od kojeg je do danas sačuvan jedino klasicistički gloričet. Sustipan je danas pretvoren u prekrasni park, a sa istočnog dijela parka pruža se jedan od najljepših pogleda na Split(Turistička zajednica grada Splita, 2022). Ulaz u Sustipan za osobe u invalidskim kolicima trenutno je jedino moguć uz pomoć daske koja je postavljena preko stepenica na samom ulazu u parku, te stoga park ne možemo smatrati pristupačnim.

Slika broj 10: Nepristupačan ulaz u park Sustipan

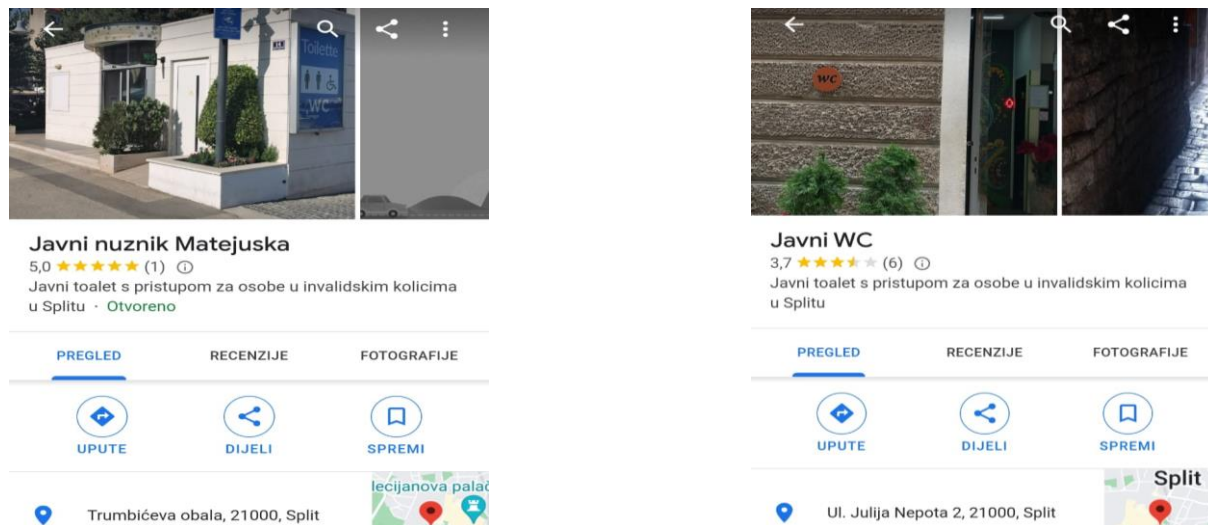
Izvor: Izradio autor prilikom istraživanja, na dan 4.5.2022

9. PRISTUPAČNOST JAVNE INFRASTRUKTURE

Javni zahodi predstavljaju nužnu komponentu javne infrastrukture. Osobe s invaliditetom moraju imati mogućnost pristupa i korištenja kupaoonice bez ikakvih problema ili prepreka. U tu svrhu potrebno je ispuniti određene zahtjeve u pogledu prostora i položaja objekata koji će se koristiti. Javni zahod trebao bi imati pristupačnu rutu(koju će korisnik invalidskih kolica koristiti bez pomoći), pristupačan ulaz(vrata širine najmanje 80cm), a prostor mora omogućiti okretanje uobičajenih invalidskih kolica promjera 1,5 m i mora biti bez prepreka. Unutar javnog zahoda mora se nalaziti pristupačna zahodska školjka sa ruhovatima koji moraju biti pričvršćeni na stražnoj strani, bočnoj stijeni uz wc školjku i na suprotnoj strani wc školjke. Umivaonici moraju biti smješteni što bliže WC-u kako bi osobe s invaliditetom mogle lako doći do njega čime se izbjegava kontakt prljavih ruku s raznim površinama, na udaljenosti koja ne ometa osobu koja prelazi iz invalidskih kolica do WC školjke. Treba također obratiti pažnju na dostupnost dozatora toaletnog papira i sapuna za ruke kako bi bili nadohvat ruke osobi u invalidskim kolicima, a sve kabine trebaju biti opremljene bravama ili zasunima kako bi se omogućila privatnost. Boja zidnih pločica trebala bi imati jak kontrast boja kako bi zadovoljila potrebe slabovidnih, a javni zahod trebao bi imati oznaku ili simbol pristupačnosti(ASEAN, 2016).

U centru grada Splita postoje dva javna zahoda koja imaju pristup za osobe s invaliditetom. Jedan javni wc se nalazi u blizini Srebrnih vrata, u ulici Julija Nepote 2, dok je lokacija drugog u blizini Matejuške, u ulici Trumbićeva obala. Javni zahod za osobe s invaliditetom ima zaseban ulaz od zahoda za muškarce i žene, a osobe s invaliditetom imaju besplatan pristup.

Slika broj 11: Lokacije javnih toaleta sa pristupom za osobe s invaliditetom u centru grada Splita

Izvor: Google fotografije, 2022.

10. PRISTUPAČNOST UGOSTITELJSKIH OBJEKATA

Prema istraživanju TOMAS Hrvatska(2019), glavni motivi dolaska turista u Hrvatsku predstavljaju more, priroda, city break, touring, sightseeing, kultura i umjetnost, ostali sportovi i rekreacija, a gastronomija se nalazi na 7.mjestu. Također, odlazak u restorane pozicioniran je na trećem mjestu među aktivnostima koje posjetitelji provode za vrijeme svog boravka u destinaciji.

Slika broj 12: Aktivnosti za vrijeme boravka u destinaciji

AKTIVNOSTI* ZA VRIJEME BORAVKA U DESTINACIJI				(%)	
Rang	Aktivnosti	Ukupno	Jadranska Hrvatska	Kontinentalna Hrvatska	
1.	Plivanje, kupanje	75,2	78,9	12,6	
2.	Razgledavanje gradova ('city sightseeing')	52,8	53,5	40,4	
3.	Odlazak u restorane	50,4	49,9	58,7	
4.	Posjet povijesnim građevinama	22,9	22,8	23,7	

Izvor: Institut za turizam, 2019.

S obzirom na rast gastronomije kao motiva dolaska s jedne strane i rasta broja posjetitelja sa invaliditetom s druge strane, nužno je prilagoditi i učiniti ugostiteljske objekte pristupačnima osobama s invaliditetom. U sljedećoj tablici prikazan je popis najpoznatijih ugostiteljskih objekata u području centra grada Splita i pristupačnost pojedinih kategorija, pa je u tablici navedena pristupačnost vanjskog i unutarnjeg prostora objekta, postojanje pristupačnog sanitarnog čvora za osobe s invaliditetom i pristupačnog jelovnika za slijepce i slabovidne.

Tablica broj 2: Pristupačnost najpoznatijih ugostiteljskih objekata u centru grada

Naziv ugostiteljskog objekta	Pristupačnost vanjskog prostora	Pristupačnost unutarnjeg prostora	Pristupačan wc	Pristupačan jelovnik
Caffe bar Palača Judita	DA	NE	NE	NE
Restoran Bepa	DA	NE	NE	NE
Restoran Dujkin dvor	NE	NE	NE	NE
Restoran Posejdon	DA	NE	NE	NE
Konoba Pjaca	DA	NE	NE	NE
Restoran Bokeria	DA	NE	NE	NE
Maduro bar	DA	NE	NE	NE
Fabrique Pub	NE	DA	NE	NE
Restoran NoStress bistro	DA	NE	NE	NE
Toto's Burger Bar	NE	NE	NE	NE
Pizzeria Basta	DA	DA	NE	NE
Slastičarnica Luka Ice Cream and Cakes	DA	DA	NE	NE
Slastičarnica Oš kolač	NE	NE	NE	NE
Sladoledarnica Emiliana	NE	NE	NE	NE
Veg Split	NE	NE	NE	NE
Slastičarnica Hajduk	NE	NE	NE	NE
Slastičarnica Tradicija	NE	NE	NE	NE
Restoran Spalatin	DA	NE	NE	NE
Antique bar	DA	NE	NE	NE
Restoran Olive Tree	DA	NE	NE	NE

Izvor: Izradio autor prilikom istraživanja, na dan 18.5.2022.

Prema rezultatima samostalnog istraživanja, pristupačnost ugostiteljskih objekata za osobe s invaliditetom u centru grada je zabrinjavajuća. Naime, većina ugostiteljskih objekata smještenih na Rivi, Zapadnoj obali, Marmontovoj i Pjaci imaju pristupačan vanjski prostor za osobe u invalidskim kolicima, no kada govorimo o unutarnjem prostoru, većina objekata ima nekakav vid arhitektonske prepreke poput povišenih stepenica, a zbog nepostojanja rampi, svi ovakvi i slični objekti ne predstavljaju pristupačan ugostiteljski objekt za posjetitelje s poteškoćama u kretanju. Jedini ugostiteljski objekt koji ima rampu je restoran Spalatin koji se nalazi na Prokurativama. Restoran Dujkin dvor koji se nalazi nasuprot Matejuške nema pristupačan ni unutarnji ni vanjski prostor zbog povišene stepenice, Fabrique pub u vanjskom prostoru ima samo visoke stolove, kao i Toto's Burger bar u bliskoj okolini. Također, razočaravajuću činjenicu predstavlja nepostojanje jelovnika za slijepe, odnosno jelovnika

tiskanog na Brailleovom pismu u svim navedenim ugostiteljskim objektima. Osim toga, svi navedeni ugostiteljski objekti nemaju pristupačan sanitarni čvor za osobe s invaliditetom, što predstavlja veliki problem, jer su onda osobe s poteškoćama u kretanju primorane koristiti obične sanitarne čvorove koje u većini slučajeva nisu arhitektonski prilagođeni za slobodno kretanje osoba u invalidskim kolicima.

11. PRISTUPAČNOST SMJEŠTAJNIH KAPACITETA

„Prema našim saznanjima, u većem dijelu RH gotovo je nemoguće pronaći u potpunosti pristupačan smještajni objekt.“, tako je navedeno u Izvješću o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom iz 2020.godine. Pristupačnost je i dalje najčešće osigurana u hotelima, dok je za osobe s invaliditetom vrlo teško pronaći odgovorajući privatni smještaj. Vlasnici apartmana i dalje ne uočavaju priliku za privlačenje turista s invaliditetom te zanemaruju činjenicu da osobe s invaliditetom predstavljaju najveću manjinsku skupinu turista na svijetu, te uglavnom predstavljaju vjerne goste koji se ponovno vraćaju u destinaciju ukoliko su zadovoljni pruženom uslugom. Iako se privatnim iznajmljivačima tehnički kriteriji za osiguravanje pristupačnosti na prvi pogled mogu učiniti kompliciranima i skupima, najčešće je riječ samo o jednostavnim preinakama i instalacijama namještaja i uređaja kako bi smještajni objekti postali pristupačni osobama s invaliditetom(Pravobranitelj za osobe s invaliditetom, 2020).

S obzirom da je pristupačnost najčešće osigurana u hotelima, provedena je analiza pristupačnosti hotela u gradu Splitu. 13 hotela sudjelovalo je u provedenoj anketi, od kojih je većina smještena u samom centru grada.

Tablica broj 3: Popis pristupačnih hotela

IME HOTELA	LOKACIJA
Cornaro Hotel	Centar
Hotel Corner	Uža okolica centra
Marmont Heritage Hotel	Centar
Briig Boutique Hotel	Uža okolica centra
Marvie Hotel and Health	Uža okolica centra
Hotel Fanat	Šira okolica centra
Hotel More	Šira okolica centra
Hotel Amphora	Šira okolica centra
Heritage Hotel Santa Lucia	Centar
Hotel President Split	Centar
Hotel Adriana	Centar
Divota Apartment Hotel	Centar
Le Meridien Lav	Izvan gradskog područja(Podstrana)

Izvor: Izradio autor prilikom istraživanja, na dan 7.6.2022.

Tablica broj 4: Rezultati anketnog upitnika za procjenu pristupačnosti hotela u gradu Splitu za osobe s invaliditetom

U tablici su prikazana pitanja i rezultati iz anketnog upitnika kojim se istraživala procjena pristupačnosti hotela u gradu Splitu. Kod DA/NE pitanja, postotci prikazani zelenom bojom označavaju odgovor DA, a postotci prikazani crvenom bojom označavaju odgovor NE. Kod pitanja sa više mogućih odgovora, odgovori su prikazani različitim bojama.

PITANJE	%	
1. Jeste li upoznati sa pojmom pristupačni turizam?	84,6	15,4
2. Je li vaš turistički objekt ima predviđeno parkiralište za goste s invaliditetom?	53,8	46,2
3. Ako da, je li unutar oko 50 metara od glavnog ulaza?	100	/
4. Postoji li mjesto za iskrcavanje gostiju odmah ispred glavnog ulaza u objekt?	100	/
5. Jesu li glavna ulazna vrata:		
Ručna	Automatska	Drugo
30,8	61,5	7,7
6. Ima li vaš hotel pristup s rampom od ulaza do recepcije?		
Da	Ne	Drugo(druge opcije pristupačnosti)
23,1	30,8	46,2
7. Je li visina pulta recepcije pristupačna za osobe u invalidskim kolicima?	38,5	61,5
8. Je li lift prilagodljiv za invalidska kolica?		
Da	Ne	Nema lifta unutar objekta
76,9	7,7	15,4

9. Ima li vaš hotel određene reljefne oznake na ulaznim vratima za slijepe i slabovidne goste?	23,1	76,9	
10. Jesu li prostori hotela laki za navigaciju za slabovidne goste?	76,9	23,1	
11. Ima li dovoljno mjesta za okretanje invalidskih kolica u sobama?	84,6	15,4	
12. Mogu li se osobe u invalidskim kolicima lako prebaciti u krevete? Odnosno, jesu li kreveti prilagođeni za osobe s invaliditetom?	69,2	30,8	
13. Ima li dovoljno mjesta za okretanje invalidskih kolica unutar kupaonica?	69,2	30,8	
14. Jesu li kupaonice prilagođene za osobe s invaliditetom (pristupačan umivaonik, wc, kada/tuš kabina)?			
Da	Ne	Nema razlike u odnosu na ostale vrste soba u hotelu	
53,8	38,5	7,7	
15. Imate li pomoćno osoblje za slijepe i slabovidne goste?	15,4	84,6	
16. Imate li osoblje koje je obučeno za znakovni jezik?	7,7	92,3	
17. Jesu li službeni psi/psi vodiči dopušteni u vašem smještajnom objektu?	61,5	38,5	
18. Pružate li usluge gostima s oštećenjem sluha?			
Text telefon	Sustav hitnog poziva s vibrirajućim jastučićima (ako je aktiviran požarni alarm)	Sustav hitnog poziva s trepćućim svjetlima (ako je aktiviran požarni alarm)	Ništa od navedenog
30,8	7,7	7,7	61,5

19. Pružate li usluge za goste s oštećenjem vida?				
Kontrastne oznake na staklenim vratima i prozorima	Jelovnike restora/bara tiskane u velikim formatima	Jelovnik na Brailleovom pismu	Zvučni alarm	Ništa od navedenog
15,4	61,5	0	46,2	15,4

Izvor: Izradio autor prilikom istraživanja na dan 7.6.2022.

Prvo pitanje odnosi se na prepoznatljivost pojma 'pristupačan turizam'. Od 13 navedenih hotela, 84.6% hotela je upoznato sa pojmom pristupačnog turizma, dok je 15,4 % hotela izjavilo kako nisu upoznati sa navedenim pojmom. Na pitanje ima li hotel predviđeno parkirališno mjesto za goste s invaliditetom, 53,8% hotela odgovorilo je kako nemaju predviđeno parkirališno mjesto za osobe s invaliditetom, dok 46,2% hotela osigurava parking i za goste s invaliditetom. Svi hoteli koji imaju parking za osobe s invaliditetom, parkirališno mjesto nalazi se 50 metara od glavnog ulaza smještajnog objekta. Također, mjesto za iskrcavanje gostiju odmah ispred glavnog ulaza u objekt osiguravaju svi hoteli, odnosno 100% ispitanih hotela.

Oko 60% ispitanih hotela izjavilo je kako imaju automatska glavna ulazna vrata što pokazuje da imaju dobar pristup za osobe u invalidskim kolicima. 30,8% hotela imaju ručna glavna ulazna vrata koja stvaraju određene poteškoće osobama u invalidskim kolicima, dok je 7.7% hotela izjavilo kako imaju drugi tip glavnih ulaznih vrata. Pristup s rampom do recepcije hotela nema oko 30% ispitanih hotela, dok 23,1% hotela ima rampu, njih 46,2% izjavilo je kako pristup osiguravaju drugim sredstvima pristupačnosti. 61,5% ispitanih hotela izjavilo je kako je visina pulta recepcije nepristupačna za osobe u invalidskim kolicima, dok 38,5% hotela ima prilagođen pult kako bi se olakšala komunikacija i proces check in-a sa gostima s invaliditetom. Oko 80% ispitanih hotela izjavilo je kako unutar hotela imaju prilagodljiv lift za osobe u invalidskim kolicima, samo 7,7% hotela, odnosno jedan ispitan hotel nema pristupačan lift, odnosno lift unutar hotela postoji, no osobe u invalidskim kolicima nisu u mogućnosti koristiti ga, dok 15,4% ispitanih hotela uopće nema lift unutar smještajnog objekta. Samo 23,1% ispitanih hotela u svojim objektima postavilo je određene reljefne oznake na ulaznim vratima za slijepe i slabovidne goste, dok gotovo 80% hotela nemaju takve oznake, što prikazuje još jedan nedostatak prilagodbe za slijepe i slabovidne goste. Prema odgovorima ispitanika, oko 80% prostora ispitanih hotela mogu lako navigirati slabovidni gosti, dok preostali hoteli nemaju prostore koji bi olakšali navigaciju slabovidnim gostima.

Utvrđeno je kako 84,6% ispitanih hotela u svojim sobama imaju dovoljno prostora za slobodno okretanje osoba u invalidskim kolicima unutar sobe, dok je 15,4% ispitanih hotela izjavilo kako nemaju dovoljno mjesta. Gotovo 70% ispitanika odgovorilo je kako njihovi hoteli imaju prilagođene krevete za osobe s invaliditetom, dok ostatak hotela nema pristupačne krevete. Anketnim upitnikom je također ustanovljeno kako 84,6% ispitanih hotela u svojim sobama imaju dovoljno prostora za slobodno okretanje osoba u invalidskim kolicima unutar sobe, dok je u kupaonicama hotela postotak nešto manji, te iznosi 69,2%. 53,8% ispitanih hotela izjavilo je kako imaju prilagođene kupaonice za osobe s invaliditetom, odnosno u kupaonicama su

prilagođene kade/tuš kabine, toaleti te umivaonici i druge stavke za osobe s invaliditetom. 38.5% hotela nema prilagođene kupaonice, dok je 7,7% hotela odgovorilo kako imaju samo jedan tip sobe za sve goste.

Pomoćno osoblje za slijepe i slabovidne goste osigurava samo 15.4% ispitanih hotela, dok samo 7.7% hotela, odnosno jedan ispitani hotel ima osoblje koje je obučeno za osnovno znanje znakovnog jezika. 61,5% smještajnih objekata izjavilo je kako su psi vodiči dopušteni u njihovim objektima.

Za goste sa oštećenjem sluha 30,8%(ili 4) ispitanih hotela osigurava text telefon, 7,7% hotela osigurava sustav hitnog poziva s vibrirajućim jastučićima u slučaju požarnog alarma, a isti postotak hotela osigurava sustav s trepćućim svjetlima, dok 61,5%(ili 8) ispitanih hotela ne pružaju ništa od navedenog. Najveći broj hotela(61,5%) za osobe s oštećenjem vida osigurava jelovnike restorana/bara tiskane u velikim formatima, zvučne alarme ima 46,2% hotela, 15,4% hotela imaju kontrastne oznake na vratima i prozorima, dok jelovnike na Brailleovom pismu ne osigurava nijedan navedeni hotel, a ništa od navedenog nemaju 2 ispitana hotela(15,4%).

12. EU PROJEKTI ZA PRILAGOĐAVANJE TURISTIČKE PONUDE OSOBAMA S INVALIDITETOM

U nastavku teksta nabrojani su i detaljnije opisani prethodno spomenuti u radu, najvažniji projekti za prilagođavanje turističke ponude osobama s invaliditetom sufinanciranih od strane Europske Unije, a to :

1. USEFALL – Unesco Site Experience For All

U svibnju 2017.godine grad Split se prijavio na program prekogranične suradnje INTERREG V-A Italija-Hrvatska, natječaj „Standard +“. Grad je prijavio projekt pod imenom USEFALL-Unesco Site Experience For All", a isti je odlukom Upravljačkog odbora prograda odobren za sufinanciranje od 31.10.2017. godine. Opći cilj projekta je osiguravanje veće dostupnosti zajedničke kulturne baštine u UNESCO gradovima na području Italije i Hrvatske. U projektu je uključeno 6 UNESCO lokaliteta, a to su:

1. Bazilika Svetog Apolinarija u Classi u Raveni
2. Kompleks bazilike i arheoloških područja u Akvileji
3. Botanički vrtovi u Padovi
4. Muzej orijentalne umjetnosti u Veneciji
- 5. Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom**
6. Eufrazijeva bazilika u Poreču(Grad Split, 2019).

Ukupni budžet programa iznosio je 1.140.5554,88 eura, a grad Split dobio je 270.000 eura bespovratnih sredstava kojim je planirano poboljšanje pristupa frekventnim lokacijama unutar Dioklecijanove palače. Aktivnosti grada Splita uključivale su:

- Ugradnja lifta u Zlatnim vratima
- Postavljanje platforme na istočnom ulazu u povijesnu jezgru, uz Srebrna vrata Dioklecijanove palače
- Postavljanje platforme i rampe na zapadnom ulazu u povijesnu jezgru, unutar dva prolaza s Trga Republike prema susjednim ulicama
- Izradu mape s podacima o pristupačnosti kulturnih objekata za osobe s invaliditetom te mape za slijepe i slabovidne osobe
- Izradu dva info panela s modelom mozaika za slijepe i slabovidne osobe

- Organiziranje radionica i seminara za turističke vodiče, predstavnike udruga i kulturnih ustanova
- Izrada video materijala o gradu Splitu i području projektnih aktivnosti(Grad Split, 2019).

Na web stranici Turističke zajednice Grada Splita ili osobno u gradskim turističko-informacijskim centrima mogu se dobiti karte s podacima o dostupnosti kulturnih sadržaja za osobe s invaliditetom te za slijepu i slabovidne osobe.

Slika broj 13: Mapa s informacijama o dostupnosti kulturnih objekata osobama s invaliditetom

Izvor: Turistička zajednica grada Splita, 2022.

2. MARJAN 2020 – Brdo prošlosti, oaza budućnosti

Projekt „Marjan 2020 – Brdo prošlosti, oaza budućnosti je projekt čijim se sadržajima, aktivnostima, proizvodima i infrastrukturom direktno utječe na porast broja posjetitelja i turista, ali i poboljšanja cjeloukupne održivosti, te bioraznolikosti park-šume Marjan. Glavni ciljevi projekta uključuju valorizaciju, unaprjeđenje zaštite, održivosti i broja posjetitelja kroz povećanje broja ključnih sadržaja, revitalizaciju i stavljanje u funkciju postojećih građevina i površina, a ciljane skupine predstavljaju svi posjetitelji, rekreativci, lokalno stanovništvo, turisti, te osobe s raznim vrstama invaliditeta. Nositelj projekta je Javna ustanova za upravljanje Park-šumom Marjan, a ukupna vrijednost projekta iznosi 26.614.389,24 kn. Iako je kraj projekta predviđen 2020.godine, projekt je još uvijek u provedbi(Turistička zajednica grada Splita, 2022).

Najvažnije aktivnosti uključuju revitalizaciju botaničkog vrta, dječjeg grada te rekonstrukciju promatračnice, nabavu električnog autobusa za posjetitelja, uređenje biciklističkih i pješačkih staza, uređenje poučnih staza i adrenalinskog parka te provedbu sustava za evidenciju, praćenje kretanja i kontrolu posjetitelja. Za osobe s invaliditetom od najveće važnosti je nova promatračnica opremljena dizalom kako bi bila dostupna za osobe s invaliditetom te interaktivni audio vodič za slijepu i slabovidne(Grad Split, 2022).

3. Palača života – grad mijena

Projekt je usmjeren na obnovu, valorizaciju, prezentaciju i unaprjeđenje upravljanja UNESCO-ovim lokalitetom Stare gradske jezgre s Dioklecijanovom palačom. Projekt je u provedbi od 2018.godine, a ukupna vrijednost projekta iznosi 25.421.397,75 kn. Lokaliteti obuhvaćeni projektom većim dijelom nisu do sada prezentirani javnosti, a to su Jugoistočna kula i pristup srednjovjekovnom ophodu na istočnom zidu palače. U sklopu ovog projekta obnovljena je i Stara gradska vijećnica na Pjaci, a trenutno je u provedbi obnova dvorište i prizemlje Muzeja

grada Splita koji će ugradnjom lifta postati pristupačan i osobama s invaliditetom(Grad Split, 2022).

13. UDRUGA LIBERATO

Udruga Liberato osnovana je 2019.godine, a glavni cilj udruge je pomoći osobama s invaliditetom na području Hrvatske tehničkim rješenjima poput interaktivne mape s pristupačnim lokacijama. Udrugu su osnovali studenti Sveučilišnog odjela za stručne studije, Stipo Margić koji je ujedno i predsjednik udruge, te njegov kolega Mijo Matijević koji je suosnivač i dopredsjednik. Previše uski prostori, nepristupačnost i nedostatak informacija sputavaju osobe s invaliditetom u svakodnevnom životu, a s tim je najbolje upoznat Stipo koji je i sam osoba koja se koristi invalidskim kolicima(Margić, Intervju, 2022).

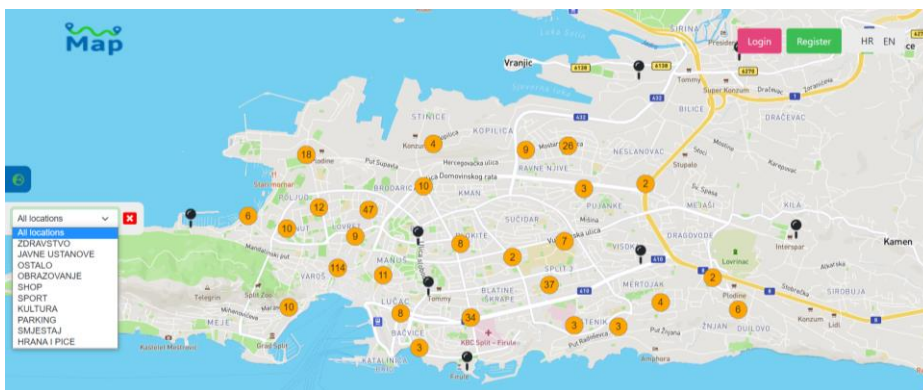
Udruga je provela nekoliko projekta u suradnji s jedinicama lokalne i regionalne samouprave, Sveučilištem u Splitu te lokalnim udrugama. To su:

- LiberatoMap
- LiberatoTalk
- LiberatoTech
- Discloud
- Vodič za studente s invaliditetom(Margić, Intervju, 2022)

- **LIBERATO MAP**

Predstavlja najvažniji projekt udruge, a to je interaktivna mapa za osobe s invaliditetom koja omogućava lakši i brži pristup informacijama o pristupačnosti objekata u gradu. Mapa je podijeljena po kategorijama(zdravstvo, javne ustanove, obrazovanje, sport, kultura, parking, hrana i piće, ostalo), a dostupna je online, te trenutno obuhvaća gradove Split, Trogir, Omiš, Makarsku i Zadar. Trenutno udruga radi na razvoju mobilne aplikacije i širenju na područje cijele Hrvatske(Margić, Intervju, 2022).

Slika 14: Liberato Map – grad Split

Izvor: Udruga Liberato, 2022.

- **LIBERATO TALK**

Obuhvaća različita predavanja i panel rasprave za sve građane u cilju povećanja zastupljenosti tema o osobama s invaliditetom i problemima s kojima se isti susreću(Margić, Intervju, 2022).

- **LIBERATO TECH**

Projekt koji za cilj ima proširiti i obogatiti znanja iz područja programiranja, računalne mreže i poslužitelja, a namijenjen je srednjoškolicima i studentima srodnih zanimanja u svrhu obavljanja stručne prakse(Udruga Liberato, 2022).

- **Discloud**

Interaktivni solarni panel čija je glavna funkcija prikazivanje informacija upravo interaktivne mape LiberatoMap, a korištenje solarnih panela kao izvora energije omogućuje nesmetani rad panela do 72h bez napajanja, odnosno sunčeve svjetlosti čime se podržava inicijativa očuvanja okoliša i održivi razvoj(Margić, Intervju, 2022).

- **Vodič za studente s invaliditetom**

Predstavlja informativnu brošuru koja pruža osnovne informacije važne za upis i studiranje osobe s invaliditetom(Margić, Intervju, 2022).

14. PRIJEDLOZI I PREPORUKE U CILJU POBOLJŠANJA PRILAGOĐAVANJA TURISTIČKE PONUDE OSOBAMA S INVALIDITETOM

Za osobe s invaliditetom javni prijevoz ima ključnu ulogu u poboljšanju pristupačnosti čime se smanjuje društvena isključenost osoba s invaliditetom, a povećava broj putovanja turista s invaliditetom u svijetu.

Sve je veća upotreba znakova s promjenjivim porukama koji predstavljaju elektroničke i inteligentne zaslone za upravljanje prometom kombiniranjem tekstualnih i grafičkih promjenjivih poruka. Izgrađeni su s dugotrajnom LED tehnologijom koja poboljšava vidljivost u svim vremenskim uvjetima, a korištenjem solarnog senzora svjetljinu se može podesiti za dnevno ili noćno gledanje(EUROPEAN CONFERENCE OF MINISTERS OF TRANSPORT, 2006).

Slika 15: Prikaz znaka s promjenjivim porukama u gradu Bernu u Švicarskoj

Izvor: EUROPEAN CONFERENCE OF MINISTERS OF TRANSPORT, 2006.

U Stuttgartu je razvijena nova vrsta taktilne površine, materijala "Hohlkörperbodenindikator" koji se pokazao kao najbolja opcija za slijepe. Taktilna površina je izrađena od betona armiranog vlaknima na betonskoj jezgri, te se promjena kolnika može uočiti kroz akustičku promjenu, dok se u Velikoj Britaniji koristi RNIB React, elektronički sustav za traženje puta putem kojeg slijepa osoba nosi mali uređaj koji na principu radio signala pokreće govorne

poruke koje daju informacije poput arhitektonskih prepreka(EUROPEAN CONFERENCE OF MINISTERS OF TRANSPORT, 2006).

Preporuča se da svi novi autobusi budu niskopodni kako bi osobe u invalidskim kolicima bez poteškoća mogle ući u prijevozno sredstvo bez asistencije drugih osoba, a u svijetu sve više raste i usluga posebnog javnog prijevoza samo za osobe s invaliditetom(EUROPEAN CONFERENCE OF MINISTERS OF TRANSPORT, 2006).

Sve više poznatih turističkih odredišta na moru teži osiguravanju pristupačnih plaža čije prilagođene staze omogućuju direktan ulaz u more osoba u invalidskim kolicima, a dolazak na plažu omogućen je posebnim prijevoznim linijama za goste s invaliditetom.

Slika 16: Primjer pristupačne plaže na Bariju

Izvor: Initiative of the European Union, 2020.

Kada govorimo o muzejima, dobar primjer je muzej Goteborg koji je unajmio ljude s raznim invaliditetima kako bi stvorili što bolji i pristupačniji muzej. Muzej osigurava parkirna mjesta i sanitarni čvor za osobe s invaliditetom. U muzeju se nalaze dizala koja vode osobe u invalidskim kolicima do svih etaža, sva vrata u muzeju se otvaraju automatski ili se drže u otvorenom položaju, a stepenice su opremljene kontrastnim oznakama. Muzej nudi obiliske na znakovnom jeziku, kao i audio vodiče, a dopušten je ulaz i psima vodičima(Gothenburg Museum of Art, 2022).

Dobar primjer za osiguravanje pristupačnosti gradskih površina je grad Tallinn koji je postavio ulične pločice sa točkicama i prugama kako bi se olakšalo kretanje slabovidnima, ozvučeni su svi semafori u gradu te je instalirana aplikacija koja daje pregled pristupačnosti svih ulica, parkirališta i toaleta za osobe s invaliditetom. U gradu Helsinkuju postoje Helsinški pomagači, osobe koje rade u centru grada, nose zelene prsluke, a aktivno su cijelo ljeto i daju turistima daju najvažnije informacije o gradu, događanjima, restoranima te drugim aktivnostima koje se događaju tijekom sezone(Initiative of the European Union, 2020).

Smještajni objekti, a posebice hoteli, moraju omogućiti sobu i kupatilo bez barijera, odnosno slobodno okretanje gostiju u invalidskim kolicima, gosti moraju moći samostalno otvoriti vrata sobe, a preporuča se da prekidači budu nadomak kreveta, a kreveti na visini koja je pogodna za prelazak gosta iz invalidskih kolica. Gostima koji imaju slušne probleme treba omogućiti zvučni ili vizualni alarm, a onima sa oštećenjem vida osigurati taktilne i visokokontrastne oznake na staklima i vratima za lakšu navigaciju unutar smještajnog objekta(ENAT, 2007). Restorani bi trebali imati određen broj jelovnika na brajici za slijepu osobu kako bi se omogućio pregled jelovnika vlastitim tempom, a za slabovidne goste, uključujući i starije osobe, preporuča se printanje jelovnika s većom veličinom fonta. Restoran bi trebao također obratiti pozornost na uključivanje jednog pristupačnog toaleta za goste s invaliditetom, a ako restoran

ima dvije razine, treba razmisliti o ugradnji lifta za pristupačnost. Odnedavno se u pristupačnim restoranima uvode takozvani 'ljubičasti' stolovi, odnosno purple table reservations osmišljene za osobe sa demencijom, autizmom, PTSP-om, oštećenjem sluha ili vida i drugim oblicima invaliditeta. Prilikom rezervacije ljubičastog stola, restoran se obvezuje osigurati što ugodnije okruženje za osobe s invaliditetom, a pritom se misli na stol bliže toaletu, tiši stol i obučeno osoblje koje će više vremena posvetiti upravo osobi koja se nalazi za ljubičastim stolom (Purple Table Reservations, 2022).

Dobri primjeri u praksi potaknuti će i ostale sudionike u turističkoj industriji da svoju ponudu učine dostupnijom i da se na najbolji način zadovolje očekivanja rastućeg segmenta putnika s invaliditetom u svijetu, pa tako i u gradu Splitu koji bi implementacijom nekih od ovih preporuka i primjera postao primjerom boljeg i pristupačnijeg turističkog odredišta za goste s invaliditetom.04

15. ZAKLJUČAK

Kao rezultat rasta ekonomske i društvene integracije osoba s invaliditetom, osobe s invaliditetom sve češće putuje i sudjeluju u turističkim aktivnostima. Tržišni potencijal pristupačnog turizma je ogroman i raste iz dana u dan, a pristupačnim turizmom omogućava se sudjelovanje svih u turizmu na neovisan, zdrav i dostojanstven način uklanjajući diskriminaciju starijih osoba i osoba s invaliditetom čije su brojke u porastu. Na području Hrvatske živi približno 600 tisuća osoba s invaliditetom, a najveći broj osoba s invaliditetom nalazi se u gradu Zagrebu i u gradu Splitu gdje ta brojka iznosi približno 70 tisuća osoba. S obzirom da grad Split nema javno dostupne podatke o pristupačnosti turističke ponude grada, u ovom završnom radu koristilo se primarnim metodama istraživanja, a najviše zapažanjem/promatranjem, anketiranjem i intervjuiranjem.

Prometna infrastruktura je uglavnom zadovoljavajuća te pristupačnija od ostalih kategorija turističke ponude. Najpristupačniji prijevoz je zračni prijevoz, a zračna luka Split u potpunosti je prilagođena osobama s invaliditetom. Kod cestovnog prijevoza u gradu Splitu najveći problem predstavlja nedostatak prilagodbe za slijepu i slabovidnu u vidu zvučne signalizacije unutar javnog prijevoza, dok za osobe u invalidskim kolicima činjenica da svi busovi u prometu nisu niskopodni. Potrebno je poboljšati i modernizirati zastarjeli željeznički promet, kao i pomorski promet koji se smatra najnepristupačnijim s obzirom da većina brodova nije prilagođena osobama s invaliditetom.

Stanje pristupačnosti kulturne baštine je donekle zadovoljavajuće, putem EU projekta USEFALL – Unesco Site Experience For All od 2019. godine pristupačan je ulaz u Dioklecijanovu palaču kroz Srebrna vrata izgradnjom vertikalno podizne platforme, a pristupačan je i Narodni trg izgradnjom rampe i koso podizne platforme. Podrumima Dioklecijanove palače moguće je pristupiti od strane Rive, no osobama u invalidskim kolicima Peristil nije pristupačan, kao ni Katedrala sv. Dujma i Vestibul zbog postojanja stepenica.

Tri plaže na području grada Splita su pristupačne za osobe s invaliditetom, a to su plaža Bene, Bačvice i plaža prilagođena za osobe s invaliditetom koja se nalazi na Žnjanu. Na sve plaže postoje određene pritužbe poput strmog terena na plaži Bene i Žnjanu, dok se na Bačvicama nalazi rukohvat samo s jedne strane te spust u more nije pogodan za osobe s invaliditetom koji ovise o pomoći druge osobe. Najpristupačnija je plaža na Žnjanu koja je i namijenjena upravo za osobe s invaliditetom, a plaža sadrži dvije rampe za ulazak u more, lift, parkiralište i pristupnu rampu od parkinga do plaže, kao i toalet te svlačionice. Za osobe u invalidskim kolicima, park-šuma Marjan pristupačna je Šetalištem Ivana Meštrovića i Šetalištem Marina

Tartagile(Spinut), dok su Marjanske stepenice naravno nepristupačne. Za slijepce i slabovidne osobe od velike je važnosti bila izrada interaktivnog audio vodiča putem još jednog EU projekta "Marjan 2020 – brdo prošlosti, oaza budućnosti."

Kada je riječ o kulturnim ustanovama, Hrvatsko narodno kazalište izvrstan je primjer prilagođene kulturne ustanove za osobe s invaliditetom. Naime, kazalište je potpuno prilagođeno osobama s invaliditetom, pristup ložama je omogućen dizalom, lože su proširene kako bi se omogućio ulaz u invalidskim kolicima, a pristupačan je i toalet za osobe s invaliditetom. Muzeji i galerije djelomično su pristupačni, od navedenih 12 galerija i muzeja 6 ih je pristupačnih(Arheološki muzej, Etnografski muzej, Pomorski muzej, Muzej iluzija, Galerija umjetnina, Galerija Meštrović), Muzej hrvatskih arheoloških spomenika je djelomično pristupačan što znači da je samo jedan dio muzeja dostupan, 4 muzejske ustanove su u potpunosti nepristupačne radi arhitektonske neprilagođenosti(Muzej Igre prijestolja, Prirodoslovni muzej, Galerija Emanuela Vidovića, Froggyland), dok je Muzej grada Splita u procesu prilagodbe osobama s invaliditetom.

Gotovo sve javne i zelene površine su pristupačne osobama s invaliditetom(Riva, Matejuška, Marmontova ulica, Zapadna obala, Đardin, Katalinića brig i park Zvončac) jer nemaju arhitektonske prepreke, dok je park Sustipan nepristupačan zbog neprilagodbe ulaza. Pristupačnost ugostiteljskih objekata za osobe s invaliditetom je na nezadovoljavajućoj razini s obzirom da većina unutrašnjih prostora ugostiteljskih objekata imaju arhitektonske prepreke, nepostojanja sanitarnih čvorova za osobe s invaliditetom u svim ugostiteljskim objektima te nedostatak jelovnika za slijepce. S obzirom da ugostiteljski objekti nemaju pristupačne sanitarne čvorove, od velike su važnosti dva javna toaleta sa pristupom za osobe s invaliditetom smještena u centru grada.

Što se tiče smještajnih kapaciteta, pristupačnost je najčešće osigurana u hotelima. Prema provedenoj analizi najvažnijih pristupačnih hotela u gradu s naglaskom na centar i užu okolicu centra, većina hotela upoznata je sa pojmom pristupačan turizam. Oko 50% hotela ne osigurava parkirališta za osobe s invaliditetom, više od 60% hotela ima automatska ručna vrata koja predstavljaju dobar način prilagodbe, no više od polovice hotela nema pristupačnu visinu pulta recepcije za osobe u invalidskim kolicima. Dok oko 80% ispitanih hotela ima pristupačan lift za osobe u invalidskim kolicima, gotovo 80% hotela nema određene reljefne oznake na vratima za slijepce i slabovidne. Gotovo svi ispitani hoteli naveli su kako imaju prostor za slobodno okretanje osoba u invalidskim kolicima unutar soba, u kupaonicama je taj postotak nešto manji, a prilagođene kupaonice ima oko 50% hotela. Većina smještajnih objekata nema posebno osoblje obučeno za slijepce i slabovidne kao i za gluhe, psi vodiči su dozvoljeni u oko 60% hotela, a za slijepce i slabovidne najviše se osiguravaju jelovnici tiskani u velikim formatima, dok nijedan ispitani hotel nema jelovnik za slijepce, što je i slučaj u svim anketiranim ugostiteljskim objektima.

Kod prilagođavanje kulturne i prirodne baštine u gradu Splitu od velike su važnosti EU projekti, a najvažniji predstavljaju "USEFALL – Unesco Site Experience for All" zbog kojeg je dostupnija stara jezgra s Dioklecijanovom palačom, "MARJAN 2020 – Brdo prošlosti, oaza budućnosti" čime je dostupnija park-šuma Marjan te novi projekt "Palača života, grad mijena" koji je trenutno u provedbi, a najznačajniji dio projekta je prilagodba Muzeja grada Splita za osobe s invaliditetom. Udruga Liberato je također napravila interaktivnu mapu za osobe s invaliditetom koja je omogućila lakši i brži pristup informacija o pristupačnosti objekata u gradu.

Iako je grad Split tijekom zadnjih nekoliko godina poboljšao svoju prilagođenost turističke ponude za osobe s invaliditetom, još uvijek ona nije na zadovoljavajućem nivou kao kod ostatka poznatih turističkih odredišta diljem Europe. Trebalo bi primijeniti prakse iz drugih gradova poput upotrebe znakova s promjenjivim porukama, mogućnosti osiguravanja posebnog javnog prijevoza za osobe s invaliditetom te prilagodba i modernizacija svih prijevoznih sredstava da budu dostupni osobama s invaliditetom, a to se najviše odnosi na gradske busove u javnom prometu te osiguravanju da svi budu niskopodni. Kod plaža se mora obratiti posebna pažnja da osobe s invaliditetom imaju direktan spust u more kao i sve prateće sadržaje i prijevoz do plaža. Dok je većina smještajnih i ugostiteljskih objekata pristupačna osobama u invalidskim kolicima, ne smiju se zanemariti i osobe s drugim oblicima invaliditeta, a najviše slijepi i slabovidni kojima je potrebno osigurati taktilne i visokokontrastne oznake na staklima i vratima unutar objekata, kao i osiguravanja posebnih jelovnika za slijepe.

Ono što je od pomoći je razvoj i primjena tehnologije za osiguranje objektivnih informacija o svim uslugama bez obzira na njihovu dostupnost kako bi turisti mogli individualno procijeniti opseg pristupačnosti prema svojim osobnim potrebama. U gradu Splitu se za osiguranje ovakvih informacija najviše pobrinula udruga Liberato, no potrebno je osigurati iste informacije na službenim web stranicama grada Splita, Turističke zajednice te na web mjestima kulturnih ustanova te ugostiteljskih i smještajnih objekata jer trenutno informacija o pristupačnosti gotovo pa i nema.

LITERATURA:

1. Arheološki muzej u Splitu. (2022). Naslovnica I Armus – Arheološki muzej u Splitu., preuzeto 5.7.2022. s <https://www.armus.hr/>
2. Carolyn Boyce, MA, Evaluation Associate Palena Neale, PhD, Senior Evaluation Associate. (2016, svibanj). CONDUCTING IN-DEPTH INTERVIEWS: A Guide for Designing and Conducting In-Depth Interviews for Evaluation Input., preuzeto 9.7.2022. s https://nyhealthfoundation.org/wp-content/uploads/2019/02/m_e_tool_series_indepth_interviews-1.pdf
3. CENTER FOR JUSTICE RESEARCH AND EVALUATION. (2020, 17.kolovoza). A GUIDE TO CONDUCTING FIELD OBSERVATIONS., preuzeto 9.7.2022. s <https://www.jrsa.org/pubs/sac-digest/vol-33/il-guide-to-conducting-field-observations.pdf>
4. DNEVNO HR. (2020, 17.srpnja). Pravobraniteljica: 'Na Jadranu 80 pristupačnih plaža za osobe s invaliditetom. Samo ih 15-ak Ima ugrađen lifter za ulazak u more', preuzeto 5.7.2022. s <https://www.dnevno.hr/vijesti/pravobraniteljica-na-jadranu-80-pristupacnih-plaza-za-osobe-s-invaliditetom-samo-ih-15-ak-ima-ugraden-lifter-za-ulazak-u-more-1502717/>
5. ENAT. (2007, prosinac). Services and Facilities for Accessible Tourism in Europe., preuzeto 9.7.2022. s https://www.accessibletourism.org/resources/enat_study-2_services_and_facilities_en.pdf
6. EUROPEAN CONFERENCE OF MINISTERS OF TRANSPORT. (2006). Improving Transport Accessibility for All., preuzeto 9.7.2022. s <https://www.itf-oecd.org/sites/default/files/docs/06tphguide.pdf>
7. Froggyland Split. (2022). Svijet žaba – Muzej najbolje taksidermije na svijetu., preuzeto 5.7.2022. s <https://froggyland.net/hr/>
8. Gothenburg Museum of Art. (2022). Visit the Museum., preuzeto 9.7.2022. s <https://goteborgskonstmuseum.se/en/visit-the-museum/>
9. Grad Split. (2000). Dioklecijanova škrinjica., preuzeto 5.7.2022. s https://os-mertojak-st.skole.hr/upload/os-mertojak-st/images/static3/5216/attachment/Brosura_DIOKLECIJANOVA_SKRINJICA.PDF
10. GRAD SPLIT. (2010, 2.veljače). Prijedlog odluke o prijevozu putnika u javnom cestovnom prometu., preuzeto 5.7.2022. s

[file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/5.%20Prijedlog%20odluke%20o%20prijevozu%20putnika%20u%20javnom%20cestovnom%20prometu%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/5.%20Prijedlog%20odluke%20o%20prijevozu%20putnika%20u%20javnom%20cestovnom%20prometu%20(2).pdf)

11. Grad Split. (2019). Usefall – UNESCO site experience for all., preuzeto 6.7.2022. s <https://www.split.hr/Gradska-uprava/Gradski-projekti/Detalj-projekta/usefall-unesco-site-experience-for-all>
12. Grad Split. (2019, 7.kolovoza). Pravo na besplatnu uslugu organiziranog prijevoza i sanitetskog prijevoza., preuzeto 5.7.2022. s <https://www.split.hr/gradska-uprava/upravna-tijela/upravni-odjel-za-socijalnu-skrb-zdravstvenu-zastitu-i-demografiju/osobe-s-invaliditetom/pravo-na-besplatnu-uslugu-organiziranog-prijevoza-i-sanitetskog-prijevoza>
13. Grad Split. (2022). Galerija Umjetnina | Kultura | O Splitu | Grad Split., preuzeto 5.7.2022. s <https://www.split.hr/o-splitu/kultura/galerija-umjetnina>
14. Grad Split. (2022). Muzej grada Splita | Kultura | O Splitu | Grad Split., preuzeto 5.7.2022. s <https://www.split.hr/o-splitu/kultura/muzej-grada-splita>
15. Grad Split. (2022). Palača života – grad mijena / Palace of life – City of changes, KK.06.1.1.15.0001., preuzeto 6.7.2022. s <https://www.split.hr/gradska-uprava/gradski-projekti/detalj-projekta/palaca-zivota-grad-mijena-palace-of-life-city-of-changes>
16. Hrvatska enciklopedija. (2021). Intervju., preuzeto 9.7.2022. s <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=27678>
17. Hrvatski pomorski muzej Split. (2022). Home., preuzeto 5.7.2022. s <https://www.hpms.hr/>
18. Hrvatski savez udruga osoba s tjelesnim invaliditetom (HSUTI). (2019). Vodič kroz pristupačne plaže za osobe s invaliditetom., preuzeto 5.7.2022. s <http://www.hsuti.hr/web/vodicPlaze.pdf>
19. Hrvatski zavod za javno zdravstvo. (2021, rujan). Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj., preuzeto 9.7.2022. s https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2021/10/Invalid_2021.pdf
20. In portal NEWS PORTAL ZA OSOBE S INVALIDITETOM . (2020, 12.veljače). HRVATSKO NARODNO KAZALIŠTE SPLIT Investicije u infrastrukturu i prilagodba zgrade za pristupačnost osobama s invaliditetom., preuzeto 5.7.2022. s <https://www.in-portal.hr/in-portal-news/vijesti/20042/hrvatsko-narodno-kazalite-split-investicije-u-infrastrukturu-i-prilagodba-zgrade-za-pristupacnost-osobama-s-invaliditetom>

21. In portal NEWS PORTAL ZA OSOBE S INVALIDITETOM . (2021, 24.lipnja).
LJETO NAM SE VRATILO Na plaži Bene postavljen lift za osobe s invaliditetom.,
preuzeto 5.7.2022. s <https://www.in-portal.hr/in-portal-news/nas-glas/23491/ljeto-nam-se-vratilo-postavljen-lift-na-plazi-bene-za-osobe-s-invaliditetom>
22. In portal NEWS PORTAL ZA OSOBE S INVALIDITETOM. (2020, 23.lipnja).
MOJA PRIČA Stipo Margić., preuzeto 9.7.2022. s <https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/20902/moja-pria-stipo-margic>
23. Initiative of the European Union. (2020, ožujak). COMPENDIUM OF BEST PRACTICES ‘2019 & 2020 European Capital of Smart Tourism competitions’.,
preuzeto 9.7.2022. s https://mint.gov.hr/UserDocsImages//2022_sustainable//220429_Compendum_2020.pdf
24. Institut za turizam. (2019). Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj – TOMAS HRVATSKA 2019., preuzeto 6.7.2022. s https://www.htz.hr/sites/default/files/2020-10/TOMAS%20Hrvatska%202019_0.pdf
25. Javna ustanova za upravljanje Park-šumom Marjan., (2022). Marjan park šuma,
preuzeto 5.7.2022 s <https://www.marjan-parksuma.hr/vijesti/obavijest-o-prijevozu-osoba-s-invaliditetom-na-plazu-bene>
26. Javna ustanova za upravljanje Park-šumom Marjan. (2022). Park šuma Marjan.,
preuzeto 5.7.2022. s <https://audio.marjan-parksuma.hr/map>
27. Kamping udruženje Hrvatske. (2022). Tourism4All Interreg Italy-EU projekt – Kamping udruženje Hrvatske., preuzeto 8.7.2022. s <https://www.camping.hr/hr/projekti/eu-projekti/tourism-for-all>
28. Margić, S., 2022: Intervju, Split
29. MOJE VRIJEME. (2019, 18.travnja). 10 jadranskih plaža za osobe s invaliditetom.,
preuzeto 5.7.2022. s <https://www.mojevrijeme.hr/magazin/2017/07/10-plaza-za-osobe-s-invaliditetom/>
30. Muzej hrvatskih arheoloških spomenika. (2022). MHAS split > Naslovna., preuzeto 5.7.2022. s <https://www.mhas-split.hr/>
31. Muzej Iluzija. (2022). Home., preuzeto 5.7.2022. s <https://split.muzejiluzija.com/>
32. Muzeji Ivana Meštrovića. (2022). Galerija Meštrović., preuzeto 5.7.2022. s <https://mestrovic.hr/>
33. Muzejski dokumentacijski centar. (2021). Hrvatski Virtualni Muzeji., preuzeto 5.7.2022. s <https://hvm.mdc.hr/etnografski-muzej-split,630:SLT/hr/info/>

34. Narodne Novine. (2013, 26.lipnja). Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti., preuzeto 5.7.2022. s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_06_78_1615.html
35. Narodne Novine. (2022, 11.lipnja). Zakon o Registru osoba s invaliditetom., preuzeto 9.7.2022. s <https://www.zakon.hr/z/3178/Zakon-o-Registru-osoba-s-invaliditetom>
36. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom. (2020). Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom 2020., preuzeto 5.7.2022. s <https://posi.hr/wp-content/uploads/2021/04/Izvjescje-o-radu-Pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom-za-2020.-godinu.pdf>
37. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom. (2021). Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom 2021., preuzeto 5.7.2022. s <https://posi.hr/wp-content/uploads/2022/04/Izvjescje-o-radu-Pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom-za-2021.-godinu.pdf>
38. Prof. Dr. Čekić, Š. (1999). *Osnovi metodologije i tehnologije izrade znanstvenog i stručnog djela*. Sarajevo: FSK
39. Purple Table Reservations. (2022). Purple table reservations., preuzeto 9.7.2022. s <https://www.purpletables.com/>
40. Slobodna Dalmacija. (2021, 11.travnja). Mnogi će mu se obradovati: Za dva milijuna kuna kupuje se novi električni minibus za Marjan, namijenjen je za starije sugrađane koji do šume ne mogu samostalno., preuzeto 5.7.2022. s <https://slobodnadalmacija.hr/split/mnogi-ce-mu-se-obradovati-za-dva-milijuna-kuna-kupuje-se-novi-elektricni-minibus-za-marjan-namijenjen-je-za-starije-sugradane-koji-do-sume-ne-mogu-samostalno-1090484>
41. Slobodna Dalmacija. (2022, 2.travnja). Veliko preuređenje: Muzej grada Splita bit će zatvoren do kraja godine zbog radova na obnovi., preuzeto 5.7.2022. s <https://slobodnadalmacija.hr/split/veliko-preuredenje-muzej-grada-splita-bit-ce-zatvoren-do-kraja-godine-zbog-radova-na-obnovi-1180849>
42. Split Parking. (2022). Split parking > Parkirališta., preuzeto 5.7.2022. s <https://www.splitparking.hr/parkiralista>
43. Splitska obala. (2019, 16.travnja). Plaže za osobe sa invaliditetom., preuzeto 5.7.2022. s <https://www.splitskaobala.hr/plaze-za-osobe-sa-invaliditetom/>
44. Splitska obala. (2022). Split – Splitska obala., preuzeto 5.7.2022. s <https://www.splitskaobala.hr/split/>

45. The Association of Southeast Asian Nations (ASEAN. (2016). ASEAN Public Toilet Standard., preuzeto 6.7.2022. s <https://www.asean.org/wp-content/uploads/2012/05/ASEAN-Public-Toilet-Standard.pdf>
46. Turistička zajednica grada Splita. (2022). Split - Crkva i samostan Sv. Frane., preuzeto 5.7.2022. s <https://visitsplit.com/hr/1239/crkva-i-samostan-sv-frane>
47. Turistička zajednica grada Splita. (2022). Split - Plaže., preuzeto 5.7.2022. s <https://visitsplit.com/hr/1222/plaze>
48. Turistička zajednica grada Splita. (2022). Split - Plaže., preuzeto 5.7.2022. s <https://visitsplit.com/hr/1222/plaze>
49. Turistička zajednica grada Splita. (2022). Split - Prokurative., preuzeto 5.7.2022. s <https://visitsplit.com/hr/514/prokurative>
50. Turistička zajednica grada Splita. (2022). Split-Katalinića brig., preuzeto 6.7.2022. s <https://visitsplit.com/hr/1247/katalinica-brig>
51. Turistička zajednica grada Splita. (2022). Split-Marmontova ulica., preuzeto 6.7.2022. s <https://visitsplit.com/hr/513/marmontova-ulica>
52. Turistička zajednica grada Splita. (2022). Split-Matejuška., preuzeto 6.7.2022. s <https://visitsplit.com/hr/518/matejuska>
53. Turistička zajednica grada Splita. (2022). Split-Riva, preuzeto 6.7.2022. s <https://visitsplit.com/hr/512/riva>
54. Turistička zajednica grada Splita. (2022). Split-Strossmayerov park., preuzeto 6.7.2022. s <https://visitsplit.com/hr/1245/strossmayerov-park>
55. Turistička zajednica grada Splita. (2022). Split-Sustipan., preuzeto 6.7.2022. s <https://visitsplit.com/hr/507/sustipan>
56. Turistička zajednica grada Splita. (2022). Split-Zapadna obala., preuzeto 6.7.2022. s <https://visitsplit.com/hr/1326/zapadna-obala>
57. Turistička zajednica grada Splita.(2022). Split – MARJAN 2020 – BRDO PROŠLOSTI, OAZA BUDUĆNOSTI., preuzeto 5.7.2022. s <https://visitsplit.com/hr/4191/marjan-2020-brdo-proslosti-oaza-buducnosti>
58. Udruga Liberato. (2022). Projekti., preuzeto 6.7.2022. s <https://udruga-liberato.hr/projects>
59. University of Maine, Amy Blackstone. (2012). Principles of sociological inquiry: Qualitative and quantitative methods., preuzeto 9.7.2022. s https://saylordotorg.github.io/text_principles-of-sociological-inquiry-qualitative-and-quantitative-methods/

60. UNWTO. (2016). Manual on Accessible Tourism for All: Principles, Tools and Best Practices., preuzeto 9.7.2022. s <https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020-04/moduleieng13022017.pdf>
61. UNWTO.(2021). accessible tourism., preuzeto 5.7.2022. s <https://www.unwto.org/accessibility>
62. Večernji list. (2019, 1.lipnja). Splitska agencija dobila prestižnu nagradu Za kampanju 'Želiš Li se mijenjati Za mjesto?'., preuzeto 5.7.2022. s <https://www.vecernji.hr/vijesti/splitska-agencija-dobila-prestiznu-nagradu-za-kampanju-zelis-li-se-mijenjati-za-mjesto-1323215>
63. Wikipedia. (2022). Hrvatsko narodno kazalište u Splitu – Wikipedija., preuzeto 5.7.2022. s https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatsko_narodno_kazali%C5%A1te_u_Splitu
64. Wikipedia. (2022). Kulturna ustanova – Wikipedija., preuzeto 5.7.2022. s https://hr.wikipedia.org/wiki/Kulturna_ustanova
65. Zračna luka Split. (2022). Zračna luka Split., preuzeto 5.7.2022. s <https://www.split-airport.hr/index.php?lang=hr>

PRILOZI

POPIS SLIKA

Slika broj 1: Interaktivna karta zračne luke Split.....	5
Slika broj 2: Kampanja „Želiš li se mijenjat za mjesto“.....	8
Slika broj 3: Vertikalno podizna platforma kod Srebrenih vrata Dioklecijanove palače.....	10
Slika broj 4: Onemogućen ulaz u Lukačićevoj ulici do Vestibula zbog opasnosti od odrona.....	11
Slika broj 5: Koso podizna platforma na prijelazu iz Marmontove prema Prokurativama.....	12
Slika broj 6: Prilagođen ulaz u crkvu sv.Frane za osobe s invaliditetom.....	12
Slika broj 7: Plaža prilagođena za osobe sa invaliditetom na Žnjanu.....	13
Slika broj 8 i slika broj 9: Pristup u Galeriju umjetnina za osobe s invaliditetom i rampa u Muzeju iluzija.....	18
Slika broj 10: Nepristupačan ulaz u park Sustipan.....	20
Slika broj 11: Lokacije javnih toaleta sa pristupom za osobe s invaliditetom u centru grada	

Splita.....	21
Slika broj 12: Aktivnosti za vrijeme boravka u destinaciji.....	21
Slika broj 13: Mapa s informacijama o dostupnosti kulturnih objekata osobama s invaliditetom.....	28
Slika 14: Liberato Map – grad Split.....	29
Slika 15: Prikaz znaka s promjenjivim porukama u gradu Bernu u Švicarskoj.....	30
Slika 16: Primjer pristupačne plaže na Bariju.....	31

POPIS TABLICA

Tablica broj 1: Pristupačnost muzeja i galerija za osobe s invaliditetom u gradu Splitu.....	16
Tablica broj 2: Pristupačnost najpoznatijih ugostiteljskih objekata u centru grada.....	22
Tablica broj 3: Popis pristupačnih hotela.....	23
Tablica broj 4: Rezultati anketnog upitnika za procjenu pristupačnosti hotela u gradu Splitu za osobe s invaliditetom.....	24

PRIMJER ANKETNOG UPITNIKA

Upitnik za procjenu pristupačnosti smještaja za osobe s invaliditetom

Poštovani,

moje ime je Izabela Štrbić i studentica sam treće godine preddiplomskog stručnog studija Turističko poslovanje na Ekonomskom fakultetu u Splitu. Za potrebe izrade završnog rada na temu "Analiza prilagođenosti turističke ponude na području grada Splita osobama s invaliditetom" provodim anketu kako bi utvrdila pristupačnost Vašeg smještajnog objekta.

Unaprijed hvala na izdvojenom vremenu za ispunjavanje ove ankete.

***Obavezno**

E-pošta*

Vaša e-pošta

IZJAVA O POVJERLJIVOSTI Sukladno propisima koji uređuju područje zaštite osobnih podataka, Uredbom (EU) 2016/679 europskog parlamenta i vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka) i Zakonom o provedbi Opće uredbe o zaštiti podataka, obvezujemo se čuvati povjerljivost svih osobnih podataka koje ste naveli, te da će se iste osobne podatke koristiti isključivo u točno određenu (propisanu) svrhu. Također se obvezujemo da osobne podatke koje ste unijeli nećemo dostavljati/davati na korištenje niti na bilo koji drugi način učiniti dostupnima trećim (neovlaštenim) osobama.

Molim Vas da napišite ovdje ime smještajnog objekta.*

Vaš odgovor

Jeste li upoznati sa pojmom pristupačnog turizma?*

- Da.
- Ne.

Parking

Je li vaš turistički objekt ima predviđeno parkiralište za goste s invaliditetom?*

- Da, predviđeno parkiralište za osobe s invaliditetom postoji.
- Ne, predviđeno parkiralište za osobe s invaliditetom ne postoji.

Opcije za parking

Ako da, je li unutar oko 50 metara od glavnog ulaza?*

- Da, nalazi se unutar oko 50 metara od glavnog ulaza.
- Ne, ne nalazi se unutar oko 50 metara od glavnog ulaza.

Postoji li mjesto za iskrcavanje gostiju odmah ispred glavnog ulaza u objekt?*

- Da.
- Ne.

Glavna ulazna vrata

Jesu li glavna ulazna vrata:*

- Ručna
- Automatska
- Okretna s alternativnim bočnim ručnim vratima
- Okretna bez alternativnih bočno obješenih ručnih vrata
- Drugo

Unutar zgrade

Ima li vaš hotel pristup s rampom od ulaza do recepcije?*

- Da.
- Ne.
- Drugo(druge opcije pristupačnosti).

Je li visina pulta recepcije pristupačna za osobe u invalidskim kolicima?*

- Da.
- Ne.

Je li lift prilagodljiv za invalidska kolica?*

- Da
- Ne.
- Nema lifta unutar objekta.

Ima li vaš hotel određene reljefne oznake na ulaznim vratima za slijepe i slabovidne goste?*

- Da.
- Ne.

Jesu li prostori hotela laki za navigaciju za slabovidne goste?*

- Da.
- Ne.

Unutar sobe

Ima li dovoljno mjesta za okretanje invalidskih kolica u sobama?*

- Da.
- Ne.

Mogu li se osobe u invalidskim kolicima lako prebaciti u krevete? Odnosno, jesu li kreveti prilagođeni za osobe s invaliditetom?*

- Da.
- Ne.

Ima li dovoljno mjesta za okretanje invalidskih kolica unutar kupaonica?*

- Da.
- Ne.

Jesu li kupaonice prilagođene za osobe s invaliditetom(pristupačan umivaonik, wc, kada/tuš kabina)?*

- Da.
- Ne.
- Nema razlike u odnosu na ostale vrste soba u hotelu.

Osooblje

Imate li pomoćno osoblje za slijepe i slabovidne goste?*

- Da.
- Ne.

Imate li osoblje koje je obučeno za znakovni jezik?*

- Da.
- Ne.

Posebne usluge

Jesu li službeni psi/psi vodiči dopušteni u vašem smještajnom objektu?*

- Da.

- Ne.

Pružate li usluge gostima s oštećenjem sluha? (Molimo označite) *

- Text telefon
- Sustav hitnog poziva s vibrirajućim jastučićima(ako je aktiviran požarni alarm)
- Sustav hitnog poziva s trepćućim svjetlima(ako je aktiviran požarni alarm)
- Ništa od navedenog

Pružate li usluge za goste s oštećenjem vida?(Molimo označite) *

- Kontrastne oznake na staklenim vratima i prozorima
- Jelovnike restora/bara tiskane u velikim formatima
- Jelovnik na Brailleovom pismu
- Zvučni alarm
- Ništa od navedenog

SAŽETAK

Kao rezultat rasta ekonomske i društvene integracije osoba s invaliditetom, osobe s invaliditetom sve češće putuje i sudjeluju u turističkim aktivnostima. Tržišni potencijal pristupačnog turizma je ogroman i raste iz dana u dan, a pristupačnim turizmom omogućava se sudjelovanje svih u turizmu na neovisan, zdrav i dostojanstven način uklanjajući diskriminaciju starijih osoba i osoba s invaliditetom čije su brojke u porastu. Na području Hrvatske živi približno 600 tisuća osoba s invaliditetom, a najveći broj osoba s invaliditetom nalazi se u gradu Zagrebu i u gradu Splitu gdje ta brojka iznosi približno 70 tisuća osoba. S obzirom da grad Split nema javno dostupne podatke o pristupačnosti turističke ponude grada, u ovom završnom radu koristilo se primarnim metodama istraživanjima, a najviše zapažanjem/promatranjem, anketiranjem i intervjuiranjem. U radu je analizirana pristupačnost prometne infrastrukture, kulturne baštine i kulturnih ustanova, pristupačnost plaža te park šume Marjan, kao i pristupačnost ostalih zelenih i javnih površina, javne infrastrukture, ugostiteljskih objekata i smještajnih kapaciteta. U radu su također navedeni najvažniji EU projekti koji su pomogli boljoj prilagođenosti turističke ponude u gradu Splitu, kao i projekti udruge Liberato koja je izradila interaktivnu mapu za osobe s invaliditetom. Cilj ovog završnog rada jest utvrditi trenutačno stanje i prilagođenost turističke ponude za osobe s invaliditetom, te ustanoviti i prikazati prednosti i nedostatke pojedinih kategorija turističke ponude. Na kraju rada istaknute su određene preporuke te dobri primjeri iz prakse koje bi grad Split mogao implementirati u svoju turističku ponudu kako bi ona bila još prilagođenija osobama s invaliditetom.

Ključne riječi: osobe s invaliditetom, pristupačnost, grad Split

SUMMARY

As a result of the growing economic and social integration of people with disabilities, people with disabilities travel more and more often participate in tourist activities. The market potential of accessible tourism is huge and is growing day by day, and accessible tourism enables the participation of everyone in tourism in an independent, healthy and dignified way, eliminating discrimination of the elderly and disabled, whose numbers are increasing. Approximately 600,000 people with disabilities live in Croatia, and the largest number of people with disabilities are in the city of Zagreb and in the city of Split, where that number is approximately

70,000 people. Given that the city of Split does not have publicly available data on the accessibility of the city's tourist offer, primary research methods were used in this final paper, mostly observation, surveying and interviewing. The paper analyzes the accessibility of transport infrastructure, cultural heritage and cultural institutions, the accessibility of the beach and the Marjan Forest Park, as well as the accessibility of other green and public areas, public infrastructure, catering facilities and accommodation facilities. The thesis also lists the most important EU projects that helped to better adapt the tourist offer in the city of Split, as well as the projects of the Liberato association, which created an interactive map for people with disabilities. The goal of this thesis is to determine the current state and suitability of the tourist offer for people with disabilities, and to establish and present the advantages and disadvantages of individual categories of tourist offer. At the end of the paper, certain recommendations and good examples from practice were highlighted that the city of Split could implement in its tourist offer in order to make it even more suitable for people with disabilities.

Keywords: people with disabilities, accessibility, city of Split